

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

e-ISSN 2667-6710

Aralık / December 2024, 24: 520-564

Toprağın Cesedini Kabul Etmediği Vahiy Kâtibi Rivâyetlerinin Tespiti

Mehmet APAYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Birgivi İlahiyat Fakültesi,

Hadis Anabilim Dalı

Assistant Professor, Ege University, Birgivi Faculty of Theology,

Department of Hadith

İzmir, Turkey

mehmet.apaydin@ege.edu.tr

orcid.org/0000-0002-8591-6493

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Geliş Tarihi / Received: 9 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

Sayı / Issue: 24 **Sayfa /Page:** 520-564.

Atıf / Cite as: Apaydın, Mehmet. "Toprağın Cesedini Kabul Etmediği Vahiy Kâtibi Rivâyetlerinin Tespiti [Confirmation of Narrations about the Revelation Scribe Whose Body the Earth Did Not Accept]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 24 (December 2024): 520-564.

<https://doi.org/10.18498/amailad.1545624>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Confirmation of Narrations about the Revelation Scribe Whose Body the Earth Did Not Accept

Abstract

In the two narrations transmitted from Anas b. Mâlik in the *Şaḥîḥayn*, accepted as the foundational hadith sources by al-Bukhârî and Müslim, it is stated that after converting to Islam, a man served as the scribe for the Prophet Muhammad (PBUH) for a while, but later apostatized and rejoined his former co-religionists. He reportedly said to them, "*Muḥammad does not know what he is saying. I was writing the Qur'ân as I wished.*" After some time, the man died, and after being buried, his body was supposedly expelled from the grave by the earth. These narrations, found in *Şaḥîḥayn*, are considered authentic (ṣaḥîḥ) in terms of their isnâd according to classical hadith methodology. However, from early periods, the statements attributed to this man, who was said to have been a revelation scribe, have been a subject of debate, raising doubts regarding the preservation of the Qur'ân. Additionally, the claim that the earth expelled his body has been seen as contrary to both Sunnatullâh (the natural order) and reason. Various studies, both direct and indirect, generally concluded that these narrations were fabricated. However, since these studies did not address the narrations in a comprehensive manner, the issue remained unresolved. Clarifying this matter is significant for hadith textual criticism and the history of the Qur'ân. In this study, the mentioned narrations are examined using the Integrative Approach method, which I previously proposed in my doctoral thesis. As a result of our investigations, it was observed that the revelation scribe mentioned in these narrations is explicitly identified as 'Abdullâh b. Sa'd b. Abi Sarḥ in the chain of transmission from Qatâda through Anas. Consequently, reports about Ibn Abi Sarḥ were scrutinized, and the narrative was reconstructed. According to this reconstruction, Ibn Abi Sarḥ converted to Islam after the Prophet Muhammad's migration to Medina and migrated to Medina. Due to his literacy and good handwriting, he was appointed by the Prophet to transcribe the revealed verses. After a while, he apostatized and fled to Mecca. There, he reportedly said to the Quraysh, "*Muḥammad does not know what he is saying. I was writing the Qur'ân as I wished.*" As a result, verse 6:93 of the Qur'ân was revealed about him. During the conquest of Mecca, the Prophet ordered that Ibn Abi Sarḥ be killed wherever found, but 'Uthmân brought him to the Prophet, securing his pardon. During 'Uthmân's caliphate, Ibn Abi Sarḥ was appointed governor of Egypt, where his

actions caused dissatisfaction, leading the people of Egypt to complain to 'Uthmân, requesting his removal. Later, upon hearing of 'Uthmân's martyrdom, Ibn Abi Sarh relocated to 'Asqalân in Palestine, where he likely died among a non-Müslim community. Those around him buried his body, but the next morning, they found it outside the grave. Saying, "*This is the doing of Muḥammad's companions!*" they reburied him, but the same thing happened again. Eventually, they left his body unburied. Abû Ṭalḥa, who narrated this event to Anas b. Mâlik, mentioned that he saw dogs tearing apart the body outside the grave. Based on the new information revealed through this reconstruction, it is understood that Ibn Abi Sarh's grave was dug up by his enemies, and his body was thrown out. Indeed, the statements of those who buried him support this conclusion. However, the narrators of the *Ṣaḥîḥayn* misunderstood the information about the body being expelled from the grave as a miraculous event and revised the texts accordingly. Therefore, it has been concluded that the narrations in question convey a real event, but due to the narrators' interpretations, they were endowed with a miraculous character, leading to potential misinterpretations.

Keywords: Hadith, Revelation Scribe, Ibn Abi Sarh, Sahihayn, Integration, Integrative Approach.

Toprağın Cesedini Kabul Etmediği Vahiy Kâtibi Rivâyetlerinin Tespiti

Öz

Temel hadis kaynaklarının ilk iki eseri kabul edilen el-Buḥârî ve Müslim'e ait *Saḥîḥayn*'da Enes b. Mâlik'ten nakledilen iki rivâyete göre bir adam Müslüman olup bir süre Hz. Peygamber'in katipliğini yapmış ancak daha sonra irtidat edip eski dindaşlarının arasına katılmıştır. Onlara "*Muhammed ne dediğini bilmiyorum. Ben Kur'an'ı dilediğim gibi yazıyordum*" demiştir. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra sonra vefat eden adam defnedilmiş, ancak cesedi toprak tarafından dışarı atılmıştır. *Saḥîḥayn*'da yer alan bu rivâyetler klasik hadis usûlü kriterlerine göre isnad bakımından saḥîh kabul edilmiştir. Bununla birlikte erken dönemlerden itibaren vahiy kâtibi olduğu bildirilen adamın sözleri Kur'an'ın korunmuşluğuna dair tereddütler oluşturduğu gerekçesiyle tenkid edilmiştir. Cesedin toprak tarafından dışarı atıldığına dair ifadeler de hem sünnetullâha hem de akla aykırı görülmüştür. Konu üzerinde yapılan doğrudan ve dolaylı çalışmalarda genel itibarıyla bu rivâyetlerin uydurulduğu neticesine ulaşılmış ancak ilgili rivâyetler

bir bütün halinde ele alınmadıkları için mesele tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu meselenin açıklığa kavuşturulması Hadis ilminin metin tenkidi ve Kur'an tarihi açısından büyük önemi haizdir. Bu çalışmada bahsi geçen rivâyetler yeni bir hadis usûlü önerisi şeklinde daha önce doktora tezi olarak sunduğumuz *Bütünsel Yaklaşım* yöntemiyle tetkik ve tespit edilmeye çalışılmıştır. Yaptığımız tetkikler neticesinde rivâyetlerde bahsedilen vahiy kâtibinin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh olduğunun Enes'ten rivâyet eden Kâtâde tarikinde açıkça zikredildiği görülmüştür. Bunun üzerine İbn Ebî Serh'e dair Haberler incelemeye alınmış ve olayın Kurgu'su ortaya çıkarılmıştır. Bu Kurgu'ya göre İbn Ebî Serh Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir. Okuma yazma bildiği ve yazısı güzel olduğu için Hz. Peygamber'e kâtiplik yapmıştır. Bir süre sonra irtidat etmiş ve Mekke'ye kaçmıştır. Burada Kureyşlilere "*Muhammed ne dediğini bilmiyor. Ben Kur'an'ı diletiğim gibi yazıyordum*" şeklinde sözler sarfetmiştir. Bunun üzerine kendisi hakkında En'am Sûresi'nin 93. âyeti nâzil olmuştur. Hz. Peygamber Mekke'nin fethi sırasında İbn Ebî Serh'in görüldüğü yerde öldürülmesini emretmiştir. Ancak sütkardeşi Hz. Osman onu Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarmış ve affedilmesini sağlamıştır. Hz. Osman'ın hilafeti sırasında Mısır valiliğine getirilen İbn Ebî Serh bu görevi sırasında memnuniyetsizliklere sebep olmuş ve görevden alınması isteğiyle Mısır halkı tarafından Hz. Osman'a şikâyet edilmiştir. Daha sonra Hz. Osman'ın şehid edildiği haberini alan İbn Ebî Serh, Filistin toprağı olan 'Askalân'a yerleşmiş ve orada muhtemelen Müslüman olmayan bir topluluk içerisinde vefat etmiştir. Etrafındakiler onun cenâzesini defnetmişler, fakat ertesi günü sabahleyin cesedini mezarın dışında bulmuşlardır. Bunun üzerine "*Bu Muhammed'in ashâbının işi!*" diyerek onu tekrar defnetmişlerse de yine aynı şey vuku bulmuş, sonunda cesedi defnetmeden öylece bırakmışlardır. Bu olayı Enes b. Mâlik'e anlatan Ebû Talha onun cesedinin mezarın dışında köpekler tarafından parçalandığını gördüğünü ifade etmiştir. Bu Kurgu sonucunda ortaya çıkan yeni bilgilerden hareketle İbn Ebî Serh'in mezarının düşmanları tarafından kazıldığı ve cesedinin dışarı atıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim onu defnedenlerin sözleri de bu yöndedir. Ancak *Sahihayn*'daki rivâyetleri nakleden râvîler cesedin toprak tarafından dışarı atıldığı bilgisini mucizevî bir olay zannederek metinleri bu yönde revize etmişlerdir. Bu çalışmada, bahsi geçen rivâyetlerin gerçek bir olayı aktardığı, fakat râvî tasarruflarıyla mucizevî bir karaktere büründürüldüğü ve yanlış anlaşılmaya müsait hale getirildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Vahiy Kâtibi, İbn Ebî Serh, Sahîhayn, Kurgu, Bütünsel Yaklaşım.

Giriş

Kütüb-i Sitte müellifleri el-Buḥârî (öl. 256/870) ve Müslim'in (öl. 261/875) Enes b. Mâlik'ten (öl. 93/711-712) naklettikleri rivâyetlere göre Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in katipliğini yapmış bir adam irtidat etmiştir. Bir süre sonra vefat edince defnedilmiş, ancak cesedi toprak tarafından dışarı atılmıştır.¹ Zira bu kişi, Müslim'in naklinde belirtildiği üzere, irtidat edip Hıristiyan olduktan sonra "Muhammed ne dediğini bilmiyor. Ben Kur'an'ı dilediğim gibi yazıyordum." ifadelerini kullanmıştır. Bu rivâyetin farklı tarîkleri muhtelif ziyade ve haziflerle çok sayıda farklı kaynakta da yer almaktadır.²

el-Buḥârî ve Müslim'de yer alan bu rivâyetler klasik hadis usûlü kriterlerine göre isnad bakımından sahih kabul edilmiştir. Bununla birlikte metin bakımından erken dönemlerden itibaren özellikle de vahiy kâtibi tarafından söylendiği rivayet edilen "*Ben Kur'an'ı dilediğim gibi yazıyordum*" ifadelerinden dolayı vahyin korunmuşluğuna dair tereddütler oluşturduğu gerekçesiyle tartışılmıştır.

İlk kaynaklarda mezkûr rivâyetteki vahiy katibinin kimliği hakkında doğrudan herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Konu hakkında tespit edebildiğimiz ilk değerlendirmeyi yapan et-Ṭahâvî (öl. 321/933), bu kişinin Kureyşli veya Ensâr'dan biri olmadığı, onun Hıristiyan olduğunu belirttikten sonra yazdıklarının Kur'an âyetleri olmadığı, olsa olsa Hz. Peygamber'in ehl-i küfrü Allah'a davet etmek için yazdırdığı

---

¹ Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. İsmâ'îl el-Buḥârî, *el-Câmi'u'l-Musnedu's-Şaḥîhu'l-Muḥtaşar*, nşr. Muḥammed Zuheyr en-Nâsir (Beyrut: Dâru Ṭavḳi'n-Necât, 1422), 4/202, No: 3617; Ebû'l-Ḥuseyn Müslim b. el-Ḥaccâc el-Ḳuşeyrî, *el-Musnedu's-Şaḥîhu'l-Muḥtaşar*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435), 7/171, No: 7141.

² et-Ṭayâlisî, *el-Musned*, 3/509; Ebû Ya'lâ Aḥmed b. 'Alî el-Mevsîlî, *Musnedu Ebî Ya'lâ* (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1438/2017), 3/489; Ebû Ḥâtim Muḥammed b. Ḥibbân el-Bustî, *es-Şaḥîh*, nşr. Mehmet Ali Sönmez - Halis Aydemir (Beyrut: Dâru İbn Ḥazm, 1433), 7/547.

metinler olabileceği kanaatindedir.³ İbn Hacer el-‘Askalânî (öl. 852/1448) de bu kişinin *Sahîh-i Müslim*’de ifade edildiği üzere Benî Neccâr’dan olduğunu açıklamakla yetinmiştir.⁴

Söz konusu rivâyetler günümüz ilim adamları tarafından da benzer saik ve perspektiflerden değerlendirilmiştir. Söz gelimi Mehmet Azimli tarafından bu rivâyetler gerek râvîleri gerekse tarihsel bağlama oturmaması açısından problemlili görülmüş ve sonradan kurgulanarak ‘Abdullâh b. Sa‘d ile ilgili rivayete ilavelerle oluşturulmuş inşai bir haber olduğu sonucuna varılmıştır.⁵ Azimli’nin bu çalışması konumuzla doğrudan ilgilidir.

Azimli’nin makalesi dışında *Sahîhahayn*’daki rivâyetlerle doğrudan ilgili bir çalışma tespit edemedik. Ancak irtidat eden vahiy kâtibi İbn Ebî Serh hakkındaki çalışmalar da konumuzla dolaylı olarak ilgilidir. Bunların tamamını tespit etmek ve muhtevalarını analiz etmek bu makalenin sınırlarını aşar. Bu sebeple bir iki örnek zikretmekle yetineceğiz.

Abdulrehman Mohammad Spendari tarafından kaleme alınan “The Claim of Abdullah ibn Saad ibn Abi al-Sarh’s Distortion on the Qur’an from the Perspective of the Books of Hadith” isimli çalışma İbn Ebî Serh ile ilgilidir. Spendari’ye göre hadis kitaplarında yer alan İbn Ebî Serh ile ilgili rivayetler, onun Kur’an’ı tahrif etmesinden söz etmemektedir. Bu rivayetler sadece şeytana uyan İbn Ebi Serh’in irtidat ettiğini, sonra da tekrar Müslüman olduğunu anlatmaktadır. İbn Ebi Serh’in Kur’an’ı değiştirdiğini gösteren rivayetler uydurmadır. Kur’an’ın tahrif edildiği hikayesi birden fazla vahiy katibine nispet edilmiştir ve bunların aslı yoktur.⁶

---

³ Ebû Ca‘fer Ahmed b. Muhammed et-Ṭahâvî, *Şerhu Muşkili’l-Âsâr*, nşr. Şu‘ayb el-Arnâvût (Muessesetu’r-Risâle, 1415), 8/259.

⁴ Ebû’l-Faḍl Ahmed b. ‘Alî İbn Hacer el-‘Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, nşr. Muhibbuddîn el-Ḥaṭîb (Beyrut: Dâru’l-Ma‘rife, 1379), 1/299, 6/625.

⁵ Mehmet Azimli, “Toprağın Kabullenmediği Ceset”, *İslam Araştırmaları Journal of Islamic Research* 2 /3 (Mayıs 2009), 88-89.

⁶ Spendari, Abdulrehman Mohammad, “The Claim of Abdullah ibn Saad ibn Abi al-Sarh’s Distortion on the Qur’an from the Perspective of the Books of Hadith: A Critical Analysis”, *Al-Bayan: Journal of Qur’an and Hadith Studies* 13/1 (2015), 75-106.

Hüseyin Akyüz tarafından telif edilen “Klasik Hadis Kaynaklarına Göre Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh” adlı makalede de İbn Ebî Serh ile ilgili rivayetler oldukça kapsamlı bir tenkide tâbi tutulmuş ve sahih olmadıkları gerekçesiyle reddedilmiştir.⁷ Ancak makalede el-Buḥârî’nin Enes b. Mâlik’ten naklettikleri ‘cesedi toprak tarafından dışarı atılan vahiy kâtibi’ rivayetinin dikkat çekici olduğu zikredilmiş⁸ olmasına rağmen bu rivâyetle İbn Ebî Serh rivâyetleri arasında isim verilmediği gerekçesiyle bir irtibat kurulmamıştır. Hüseyin Akyüz’ün bu makalesi I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi’nde sözlü olarak sunulan “Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh’in Kur’an’ı Tahrif Ettiğine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi” adlı tebliğin geliştirilmiş halidir.⁹

Genel olarak değerlendirilecek olursa bu çalışmaların ortak özelliği Kur’an’ın korunmuş olduğu kabulünden hareketle rivâyetlerin klasik hadis usulünün yöntemleriyle isnad ve metin tenkidine tabi tutulmasından ibarettir.

Araştırmamızın konusunu teşkil eden rivâyet hakkındaki tartışmalardan da anlaşılacağı üzere gerek erken döneme ait gerekse çağdaş değerlendirmelerde konuyla ilgili rivâyetler bir bütün olarak ele alınmadığı için mesele tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu sebeple ya rivâyetler problemlili görülmüş ve ret yoluna gidilmiş veyahut da başka durumlara hamledilerek olayın bir mucize olduğu kabul edilmiştir. Oysa cevaplanması gereken kritik sorular vardır ve bunlar gerek Hadis ilminin metin tetkik ve tenkidi gerek şerhi gerekse de Kur’an tarihi açısından oldukça önemli sorulardır.

el-Buḥârî ve Müslim başta olmak üzere Enes b. Mâlik’ten nakledilen rivayetlerdeki Hıristiyan veya Benî Neccâr’dan olan vahiy kâtibi kimdir? Gerçekten vahiy yazmış mıdır? Ne zaman irtidat etmiştir? Ne zaman ölmüştür? Toprak cesedini dışarı atmış mıdır? Bütün bu soruların

---

⁷ Hüseyin Akyüz, “Klasik Hadis Kaynaklarına Göre Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh”, *Dergiyant* 6/12 (Aralık 2018), 252-273.

⁸ Akyüz, “Klasik Hadis Kaynaklarına Göre Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh”, 269.

⁹ Hüseyin Akyüz, “Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh’in Kur’an’ı Tahrif Ettiğine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi* (23-25 Kasım/November 2018), 482-509.

cevaplanması gerekmektedir. Çünkü ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh’in vahiy kâtibi iken irtidat ettiği ve daha sonra Hz. Osman’ın tavassutuyla Hz. Peygamber tarafından affedildiği bilinmektedir. Her iki olay da başlangıç itibarıyla birbirine benzemektedir. Ancak şahısların özellikleri ve hikâyelerin siyâkında bariz farklar olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada söz konusu rivâyetler Bütünsel Yaklaşım yöntemiyle tetkik ve tespit edilecektir. Ardından da yapılan tetkik ve tespitin neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Bütünsel yaklaşım metoduna göre kaynaklarda yer alan rivâyetlerin klasik hadis usulü şartlarına göre zayıf, hatta mevzû olması ya da Şii kaynaklarda yer almış olması bunların veri olarak kullanılması açısından bir engel teşkil etmez. Çünkü rivâyetlerin güvenilir olup olmadıkları klasik cerh-tadil veya metin tenkidi metodlarıyla değil, Bütünsel Yaklaşım’ın kendine has yöntem ve araçlarıyla belirlenmektedir. Dolayısıyla bu makalede kullanılan rivâyetlerin zayıf veya mevzû olmasından hareketle bir tenkid yöneltmesi usûl açısından sorun teşkil edebilir. Bütünsel Yaklaşım metodu hakkında bilgi sahibi olmak için *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* adlı çalışmamıza bakılabilir.¹⁰ Bu metoda yöneltilen bazı tenkidler için de aşağıdaki çalışmalara müracaat edilebilir.¹¹

1. Toprağın Cesedini Kabul Etmediği Vahiy Kâtibi Kurgusu

Bu kısımda başta *Sahîhayn* rivayetleri olmak üzere Bütünsel Yaklaşım metodunun adımları uygulanarak seçtiğimiz rivayetler tetkik ve

¹⁰ Mehmet Apaydın, *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* (İstanbul: Kuramer 2018). Bu hususta bazı örnekler için bk. Mehmet Apaydın, “İmâmetin Kureys’e Ait Olduğuna Dair Hz. Peygamber’e İsnâd Edilen Rivâyetlerin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti”, *İlahiyat Akademi* 7-8 (Aralık 2018), 219-268; Mehmet Apaydın, “Eriğe Hadisi’nin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 61, sy. 1 (Mayıs 2020): 87-174.

¹¹ Hüseyin Hansu, “Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Adlı Eser Üzerine Bir Değerlendirme”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (Haziran 2018), 136-153; Bekir Kuzudişli. “Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Üzerine”, *SAUİFD* 20/38 (Aralık 2018), 1-32; Yavuz Köktaş. “Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Adlı Kitap Üzerine Bazı Mülâhazalar”, <https://www.yavuzkoktas.com/hadislerin-tespitinde-butunsel-yaklasimadli-kitap-uzerine-bazi-mulahazalar/>, Erişim: 15 Ağustos 2024); Fatma Yüksel Çamur. *Anlatıbilim ve Hadis* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 114-123.

tespit edilmeye çalışılacaktır. Burada ele alınacak rivâyetler kaynaklarda yer alanların çok küçük bir kısmıdır ve makale sınırları ve temsil gücü gözetilerek, mümkün olduğu kadarıyla muhtasar ve zengin muhtevaya sahip olanlar tercih edilmiştir. Birden fazla tarîk ele alındığında ise medâru'l-isnâdı olabildiğince sahâbî râvîye yakın olanlar kullanılmıştır. Bazı metinlerdeki konuyla alakalı olmayan ayrıntılar makalenin boyutlarına bağlı kalmak amacıyla üç nokta ile (...) gösterilerek hafzedilmiştir.

1.1. Enes Haberi (25D7CC)

Açıklama: Enes b. Mâlik'ten en az 5 ayrı tarîkle nakledildiğini tespit ettiğimiz bu Haber'in her tarîkinde diğerlerine göre ziyâde ve noksanlıklar bulunmaktadır. Qatâde'den nakledilen tarîkinde vahiy katibinin ismi açıkça 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh olarak verilmektedir. eṭ-Ṭaberânî (öl. 360/971) tarafından nakledilen oldukça mufassal bir tarîki 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in irtidadını ve Mekke'ye kaçışını, ardından da 'Osmân b. 'Affân'ın onu Hz. Peygamber'in huzuruna getirip eman almasını bütün ayrıntılarıyla ihtiva etmektedir.¹² Aḥmed b. Ḥanbel'in naklettiği Ḥumeyd tarîkinde ise Enes b. Mâlik tarafından Ebû Ṭalḥa'dan irtidat eden vahiy katibinin cesedini kabrin dışında gördüğü nakledilmektedir.

1.1.1. 25D7CB Alıntısı

☞ [D7CB] el-Buḥârî, *es-Şâḥîḥ*, IV, 202.

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَجُلًا نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ، وَقَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْأَنْعَامَ، فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَعَادَ نَصْرَانِيًّا، فَكَانَ يَقُولُ: مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ فَأَمَانَةُ اللَّهِ فَدَفَنُوهُ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ، فَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ، نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْفَوْهُ، فَحَفَرُوا لَهُ فَأَعْمَقُوا، وَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ، فَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ، نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَأَلْفَوْهُ، فَحَفَرُوا لَهُ وَأَعْمَقُوا لَهُ فِي الْأَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوا، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ، فَعَلِمُوا: أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ، فَأَلْفَوْهُ

▪ Eylem İfâdeleri

E-7CB-D7FA - Hıristiyan bir adamın Müslüman olması. (كَانَ رَجُلًا نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ)

E-7CB-D7FE - Nebî'ye kâtiplik yapması (فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

¹² Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Aḥmed eṭ-Ṭaberânî eṣ-Şâmî, *el-Mu'cemu'l-Evsaf*, nşr. Ṭarîk b. 'İvaḍullâh b. Muḥammed - 'Abdulmuḥsin b. İbrâhîm el-Ḥuseynî (Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415), 6/342.

E-7CB-D804 - Sonra tekrar Hıristiyanlığa dönmesi (فَعَادَ نَصْرَانِيًّا)

E-7CB-D809 - "Muhammed ne dediğini bilmiyor" demesi. (فَكَانَ يَقُولُ:)
(مَا يَدْرِي مُحَمَّدًا إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ)

E-7CB-D80D - Sonra Allah'ın onun canını alması ve onu defnetmeleri. (فَأَمَاتَهُ اللَّهُ فَدَفَنُوهُ)

E-7CB-D811 - Sabahleyin yerin onu dışarı atması. (فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَطْتَهُ الْأَرْضَ)

E-7CB-D812 - Yanındakilerin "Bu Muhammed ve ashâbının işi, onlardan kaçtığı için onun cesedini dışarı attılar" demeleri. (فَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ)
(وَأَصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ، تَبَشُّوا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْفَوْهُ)

E-7CB-D813 - Sonra bu işi insanların yapmadığını anlayıp öylece bırakmaları. (فَعَلِمُوا: أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ، فَأَلْفَوْهُ)

1.1.2. 25D7CE Alıntısı

☞ [D7CE] Müslim, *es-Şahîh*, VII, 171.

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كَانَ مِنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ قَدْ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْأَنْعَامَ وَكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَانْطَلَقَ هَارِبًا حَتَّى لَحِقَ بِأَهْلِ الْكِتَابِ، قَالَ: فَرَفَعُوهُ، قَالُوا: هَذَا قَدْ كَانَ يَكْتُبُ لِمُحَمَّدٍ فَأَعْجَبُوا بِهِ، فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ، فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ، فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَيَّ وَجْهَهَا، ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ، فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَيَّ وَجْهَهَا، ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ، فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَيَّ وَجْهَهَا، فَتَرَكُوهُ مُنْبُوذًا.

▪ Eylem İfâdeleri

E-7CE-D7FB - Bakara ve Al-i 'İmrân'ı okuması. (قَدْ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْأَنْعَامَ)

E-7CE-D7FF - Nebî'ye kâtiplik yapması (وَكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ)

E-7CE-D805 - Sonra kaçıp Ehl-i Kitâb olanların yanına gitmesi. (فَانْطَلَقَ)
(هَارِبًا حَتَّى لَحِقَ بِأَهْلِ الْكِتَابِ)

E-7CE-D80E - Sonra ölmesi ve defnetmeleri. (فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ،)
(فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ)

E-7CE-D814 - Sonra onu öylece dışarıda bırakmaları. (فَتَرَكُوهُ مُنْبُوذًا)

E-7CE-CA9C - Sabahleyin yerin onu yüzeye çıkarması. (فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ)

(قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَيَّ وَجْهَهَا)

1.1.3. 25D7D0 Alıntısı

☞ [D7D0] İbn 'Adiyy, *el-Kâmil*, X, 359.

حَدَّثَنَا حَسِينُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ الْوَزَانِ، حَدَّثَنَا مِرْوَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو ظُلَّالٍ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ إِذْ ارْتَدَّ بَعْدَ إِسْلَامِهِ كَافِرًا، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ مَاتَ، فَجَاءَ أَهْلَ دَعْوَتِهِ فَدَفَنُوهُ، فَأَصْبَحُوا وَقَدْ نَبَذَتْ بِهِ الْأَرْضُ، فَأَعَادُوهُ، وَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ لِأَنَّهُ فَارَقَ دِينَهُمْ، وَجَعَلُوا يَجْرُسُونَهُ فَنَبَذَتْ بِهِ الْأَرْضُ، فَانْطَلَقُوا فِرَارًا مِنْ عِنْدِهِ وَتَرَكُوهُ. قَالَ: فَقَالَ أَنَسُ: فَلَقَدْ رَأَيْتِ الْكِلَابَ تَأْكُلُ لَحْمَهُ وَتَعْرِقُ عِظَامَهُ، مَا

أحد يدنو ولا يقربه.

▪ Eylem İfâdeleri

E-7D0-D800 - Nebî'nin yanında kâtiplik yapması (كان رجل يكتب بين يدي النبي)

E-7D0-D80F - Bir süre sonra ölüp dava arkadaşları tarafından defnedilmesi. (فلم يلبث أن مات، فجاء أهل دعوته فدفنوه)

E-7D0-D815 - Yanındakilerin "Bu Muhammed ve ashâbının işi, Çünkü dinlerini terk etti" demeleri. (وقالوا: هذا فعل محمد وأصحابه لأنه فارق دينهم)

E-7D0-E379 - Enes'in "Köpeklerin onun etini yediğini ve kemiklerini çiğnediğini gördüm. Kimse ona yaklaşamıyordu." demesi (.فقال أنس: فلقد رأيت الكلاب تأكل لحمه وتعرق عظامه، ما أحد يدنو ولا يقربه)

Not: Aḥmed b. Ḥanbel'in naklettiği bir sonraki Alıntı'nın E-7D2-E37A kodlu Eylem ifadesinde gören kişinin Enes b. Mâlik değil, Ebû Talḥa olduğu, Enes'in ondan nakilde bulunduğu ifade edilmiştir.

1.1.4. 25D7D2 Alıntısı

☞ [D7D2] Aḥmed b. Ḥanbel, *el-Musned*, IV, 2822.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ كَانَ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْ عِمْرَانَ وَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْ عِمْرَانَ جَدَّ فِينَا يَعْني عَظَمَ فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُمَلِّي عَلَيْهِ غَفُورًا رَحِيمًا فَيَكْتُبُ عَلَيْهِ حَكِيمًا قَبِيحًا فَيَقُولُ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَكْتُبْ كَذَا وَكَذَا أَكْتُبْ كَيْفَ شِئْتَ وَيُمَلِّي عَلَيْهِ عَلِيمًا حَكِيمًا فَيَقُولُ أَكْتُبْ سَبِيحًا بِصَبْرٍ فَيَقُولُ أَكْتُبْ كَيْفَ شِئْتَ فَارْتَدَّ ذَلِكَ الرَّجُلُ عَنِ الْإِسْلَامِ فَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِينَ وَقَالَ أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِمُحَمَّدٍ إِنْ كُنْتُ لَأَكْتُبُ مَا شِئْتَ فَمَاتَ ذَلِكَ الرَّجُلُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ الْأَرْضَ لَمْ تَقْبَلْهُ قَالَ أَنَسٌ فَحَدَّثَنِي أَبُو طَلْحَةَ أَنَّهُ أَتَى الْأَرْضَ الَّتِي مَاتَ فِيهَا ذَلِكَ الرَّجُلُ فَوَجَدَهُ مَنبُودًا فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ مَا شَأْنُ هَذَا الرَّجُلِ قَالُوا قَدْ دَفَنَاهُ مِرَارًا فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ.

▪ Eylem İfâdeleri

E-7D2-D7FC - el-Bakara ve Al-i 'İmrân'ı okuması. (وَقَدْ كَانَ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْ عِمْرَانَ)

E-7D2-D801 - Nebî'ye kâtiplik yapması (أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

E-7D2-D806 - İrtidat edip müşriklerin yanına gitmesi. (فَارْتَدَّ ذَلِكَ الرَّجُلُ)

E-7D2-D80A - "Ben Muhammed'in en iyi tanıyanıyım. Onun için istediğimi yazardım" demesi. (وَقَالَ أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِمُحَمَّدٍ إِنْ كُنْتُ لَأَكْتُبُ مَا شِئْتَ)

E-7D2-D810 - O adamın ölmesi. (فَمَاتَ ذَلِكَ الرَّجُلُ)

E-7D2-E37A - Ebû Talḥa'nın "Öldüğü yere gittim ve Resûlullah'ın dediği gibi cesedinin dışarıda olduğunu gödüm. Onlara bu niçin böyle

dediğimde, onu defnettiklerini, fakat toprağın kabul etmediğini söylediler" demesi. (فَتَأْتِيَتْ تِلْكَ الْأَرْضَ الَّتِي مَاتَ فِيهَا، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الَّذِي قَالَ رَسُولُ) .(الله صلى الله عليه وسلم كما قال، فَوَجَدْتُهُ مُنْبُوذًا، فَقُلْتُ: مَا شَأْنُ هَذَا؟ فَقَالُوا: دَفَنَاهُ فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ.)

1.1.5. 25D7D4 Alıntısı¹³

☞ [D7D4] İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr*, V, 1737-1738.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونِ الْإِسْكَندَرِيُّ ثَنَا أَبُو لَيْدٍ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ سَعِيدٌ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: وَإِنْ يُرِيدُوا حَيَاتِنَا فَكُنَّا خَائِنُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلِ فَأَمَّا مَنْ مِنْهُمْ قَالَ: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ الْوَحْيَ فَنَافَقَ فَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ وَقَالَ: وَاللهُ أَنْ كَانَ مُحَمَّدًا لَا يَكْتُبُ إِلَّا مَا شِئْتُ فَسَمِعَ بِذَلِكَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ حَلَفَ لِإِنْ أَفْكَتَهُ اللَّهُ مِنْهُ لَيَضْرِبَهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَكَانَتْ بَيْنَهُمَا رِضَاعَةٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ قَدْ أَقْبَلَ نَادِمًا فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَأَقْبَلَ الْأَنْصَارِيَّ مَعَهُ سَيْفٌ فَطَافَ بِهِ ثُمَّ مَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ لِيُبَايِعَهُ، وَقَالَ لِلْأَنْصَارِيِّ: لَقَدْ تَلَوَّمْتُ بِهِ الْيَوْمَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: فَهَلَا أَوْمَضْتَ؟ قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِنَبِيِّ أَنْ يَوْمِضَ.

▪ Eylem İfâdeleri

E-7D4-D802 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Nebi'ye katiplik yapması (إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

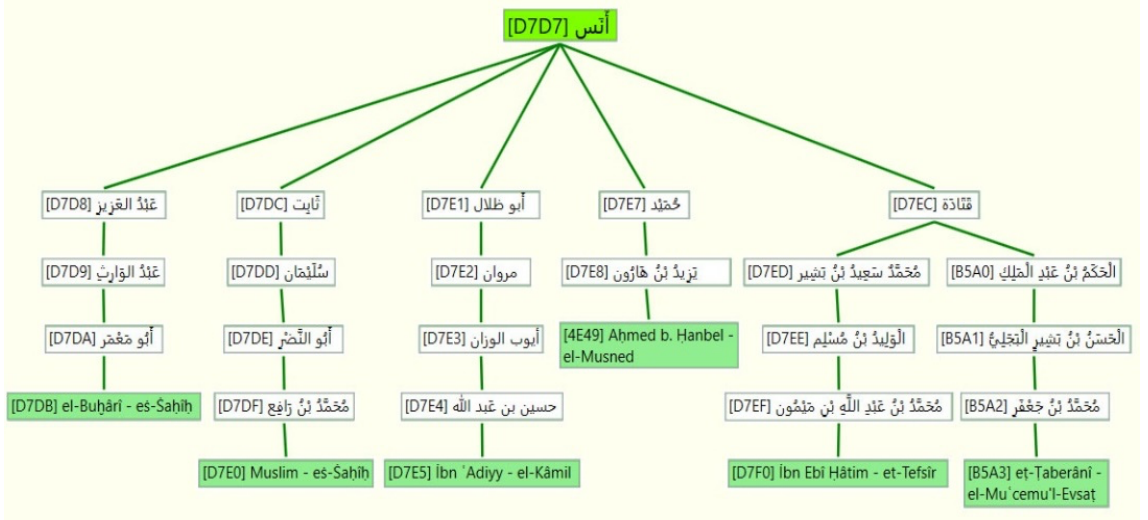
E-7D4-D807 - Nifâka düşüp Mekke'deki müşriklerin yanına gitmesi. (فَنَافَقَ فَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ)

E-7D4-D80B - "Muhammed benim dilediğimi yazardı/yazdırırdı" demesi. (وَقَالَ: وَاللهُ أَنْ كَانَ مُحَمَّدًا لَا يَكْتُبُ إِلَّا مَا شِئْتُ)

E-7D4-22C3 - Mekke'in Fethi'nde 'Osmân b. 'Affân'ın 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'i eman için getirmesi. (فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَكَانَتْ بَيْنَهُمَا رِضَاعَةٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ قَدْ أَقْبَلَ نَادِمًا)

¹³ Muttasil isnadlı mufassal tarîk için bkz. " حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ أَعْيَنَ الْبَغْدَادِيُّ بِصُرَّ، نا الحسن بن بشير البجلي، نا " الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ et-Ṭaberânî, -Mu'cemu'l-Evsaf, 6/342.

E-7D4-22C4 - Resûlullâh'ın önce ondan yüz çevirmesi fakat daha sonra elini uzatıp ondan biat alması. فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَأَقْبَلَ الْأَنْصَارِيَّ مَعَهُ سَيْفٌ فَأَطَافَ بِهِ ثُمَّ مَدَّ (رسول الله ﷺ يده ليُبَايع)

1.2. İbn 'Abbâs Haberî (C1E391)

Açıklama: Haber benzer ifadelerle daha muhtasar olarak Ebû Dâvûd tarafından da nakledilmiştir.¹⁴

C1E390 Alıntısı

☞ [E390] en-Nesâ'î, *es-Sunen*, VI, 529.

أَخْبَرَنَا زَكْرِيَّا بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ يَزِيدَ النَّخَوِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ فِي سُورَةِ النَّحْلِ: {مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ} إِلَى قَوْلِهِ {وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} فَنُسِخَ، وَاسْتُنْتَفَى مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ: {ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَعَفُورٌ رَحِيمٌ} وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ الَّذِي كَانَ عَلَى مِصْرَ كَانَ يَكْتُمُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَزَلَّهُ الشَّيْطَانُ، فَلَحِقَ بِالْكَفَّارِ، فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُقْتَلَ يَوْمَ الْفَتْحِ، فَاسْتَجَارَ لَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، فَأَجَارَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

▪ Eylem İfâdeleri

E-390-E394 - Mısır valiliği yapmış olan 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî

¹⁴ Ebû Dâvûd Suleymân b. el-Eş'âs es-Sicistânî, *Sunenu Ebî Dâvûd*, nşr. 'Adil Muḥammed - 'Ammâr 'Abbâs (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1436/2015), 6/503, No: 4358.

Serh'in Resûlullâh'a katıplık yapması (وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ الَّذِي كَانَ عَلَى مِصْرَ)
(كَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ

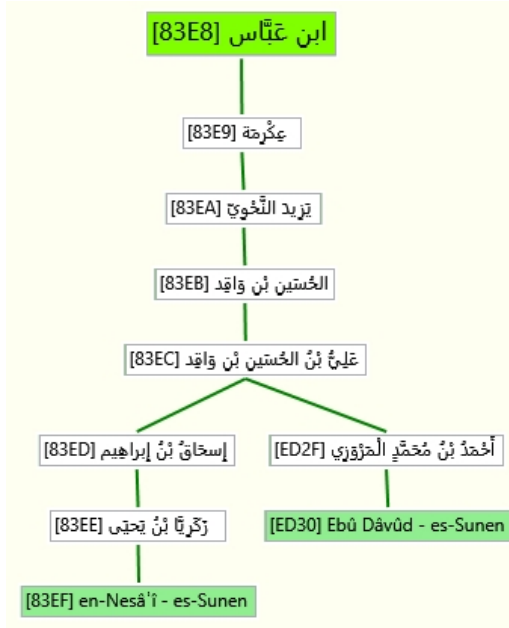
E-390-E395 - Şeytanın 'Abdullâh'ın ayağını kaydırması ve kafirlere katılması. (فَأَزَلَّهُ الشَّيْطَانُ، فَلَحِقَ بِالْكَفَّارِ)

E-390-E396 - Fetih Günü Resûlullâh'ın onun katlini emretmesi. (فَأَمَرَ)
(بِهِ أَنْ يُقْتَلَ يَوْمَ الْفَتْحِ

E-390-E397 - 'Osmân b. 'Affân'ın onu "affetmesini" istemesi. (فَاسْتَجَارَ)
(لَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ

E-390-E398 - Resûlullâh'ın onu affetmesi (فَأَجَارَهُ رَسُولُ اللَّهِ)

E-390-22E9 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Mısır valisi olması. (عَبْدُ)
(اللَّهُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ الَّذِي كَانَ عَلَى مِصْرَ)

1.3. Ebû 'Abdullâh Haberi (C1E3AC)

Açıklama: Ca'fer es-Şâdık olarak bilinen Ebû 'Abdullâh Ca'fer b. Muhammed'den (öl. 148/765) nakledilen bu Haber 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in ismini doğrudan zikretmesi ve 25D7CB Alıntısı'ndaki el-

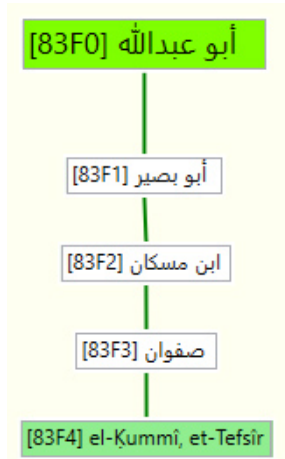
Buḥârî'nin naklettiği târikte yer alan "مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ" ifadesini teyid eden "ما يدري محمد ما يقول" ifadesini ihtiva etmesi bakımından oldukça önemli bir veri kabul edilebilir. Söz konusu ifadenin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'e ait olduğu ileride gelecek olan el-Vâḫdî'nin (öl. 207/823) naklettiği birleşik isnadlı Haber'de de teyid edilmektedir.

Bu Haber'in bir diğer önemli hususiyeti de "...ومن اظلم ممن افترى على الله كذب" âyetinin¹⁵ 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ hakkında nâzil olduğunu bildirmesidir. Bu bilgi ileride gelecek olan BE9BD0 kodlu "Şuraḥbîl b. Sa'd Haberi"nde de teyid edilmektedir.

C1E3AB Alıntısı

Açıklama: Tasliye ifadesi metinde "صلى الله عليه وآله" şeklinde geçmektedir. Kısaltmak için bu ifade yerine ﷺ işaretini biz kullandık.

☞ [E3AB] el-Ḳummî, *et-Tefsîr*, X, 19-20.

حدثني ابي عن صفوان عن ابن مسكان عن ابي بصير عن ابي عبد الله عليه السلام قال ان عبد الله بن سعد بن ابي سرح اخا عثمان بن عفان من الرضاة قدم المدينة واسلم وكان له خط حسن وكان إذا نزل الوحي على رسول الله ﷺ دعاه فكتب ما يمليه عليه رسول الله ﷺ من الوحي وكان إذا قال له رسول الله ﷺ سمع بصير يكتب سمع عليم وإذا قال والله بما تعملون خبير يكتب بصير، ويفرق بين التاء والياء وكان رسول الله ﷺ يقول هو واحد، فارتد كافرًا ورجع إلى مكة وقال لقريش والله ما يدري محمد ما يقول انا اقول مثل ما يقول فلاينكن علي ذلك فانا انزل مثل ما انزل الله فانزل الله على نبيه ﷺ في ذلك " ومن اظلم ممن افترى على الله كذبا.. الخ " فلما فتح رسول الله ﷺ مكة امر رسول الله ﷺ

¹⁵ En'am 6/93.

بقتله، فجاء به عثمان قد اخذ بيده ورسول الله ﷺ في المسجد فقال يا رسول الله اعف عنه فسكت رسول الله ﷺ ثم اعاد فسكت رسول الله ﷺ ثم اعاد فقال هو لك، فلما مر قال رسول الله ﷺ لاصحابه ألم اقل من رآه فليقتله، فقال رجل كانت عيني اليك يا رسول الله ان تشير الي فافتله، فقال رسول الله ﷺ ان الانبياء لا يقتلون بالاشارة، فكان من الطلقاء

▪ Eylem İfâdeleri

E-3AB-9BC5 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Medine'ye gelip Müslüman olması. (ان عبدالله بن سعد بن ابي سرح اخا عثمان بن عفان من الرضاعة قدم المدينة واسلم)

E-3AB-9BC7 - Vahiy geldiğinde Resûlullâh'ın onu çağırıp vahiy yazdırması. (وكان إذا نزل الوحي على رسول الله ﷺ دعاه فكتب ما يبله عليه رسول الله)

E-3AB-9BC8 - İrtidâd edip küfre düşmesi ve Mekke'ye dönmesi. (فارتد) (كافرا ورجع إلى مكة)

E-3AB-9BC9 - "Muhammed ne dediğini bilmiyor" demesi. (وقال لقريش) (والله ما يدري محمد ما يقول)

E-3AB-9BCA - Onun hakkında "ومن اظلم ممن افترى على الله كذبا.. الخ" âyetinin nâzil olması. (" فانزل الله على نبيه ﷺ في ذلك " ومن اظلم ممن افترى على الله كذبا.. الخ)

E-3AB-9BCB - Resûlullâh Mekke'yi fethedince onun katlini emretmesi. (فلما فتح رسول الله صلى الله عليه وآله مكة امر رسول الله ﷺ بقتله)

E-3AB-9BCC - Resûlullâh Mescid-i Haram'da iken 'Osmân'ın onu elinden tutup getirmesi. (فجاء به عثمان قد اخذ بيده ورسول الله ﷺ في المسجد)

E-3AB-9BCD - Defaatle onu affetmesini isteyince Resûlullâh'ın "onu sana bağışladım" demesi (فسكت رسول الله صلى الله عليه وآله ثم اعاد فقال هو لك)

1.4. Vâkıdî Birleşik İsnadlı Haber (C1E3AF)

Açıklama: el-Vâkıdî tarafından nakledilen aşağıdaki metin başındaki "قَالُوا" ifadesinden de anlaşılacağı üzere birleşik isnadlı bir metindir. Bu metinden hareketle el-Vâkıdî'nin metni kimden naklettiğini belirlemek ve isnadını çıkarmak oldukça zordur.

C1E3AE Alıntısı

☞ [E3AE] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, II, 855.

قَالُوا: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ يَكْتُمُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَحْيَ، فَرُبَّمَا أَمَلَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَمِعَ عَلَيْهِمْ فَيَكْتُمُ عَلَيْهِمْ حَكِيمًا، فَيَفْتَرُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبِيحًا: كَذَلِكَ اللَّهُ، وَيُفَرِّقُهُ. وَافْتَتِنَ وَقَالَ: مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ مَا يَقُولُ! إِنِّي لَأَكْتُمُ لَهُ مَا شِئْتُ، هَذَا الَّذِي كَتَبْتُ يُوحَى إِلَيَّ كَمَا يُوحَى إِلَى مُحَمَّدٍ. وَخَرَجَ هَارِبًا مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ مُرْتَدًا، فَأَهْدَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَمَهُ يَوْمَ الْفَتْحِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَئِذٍ جَاءَ ابْنُ أَبِي سَرْحٍ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَانَ أَحَاهُ مِنَ الرِّضَاعَةِ، فَقَالَ: يَا أَحِي، إِنِّي وَاللَّهِ اخْتَرْتُكَ فَاحْتَسِنِي هَاهُنَا، وَأَذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَكَلِّمُهُ فِي، فَإِنَّ مُحَمَّدًا إِنْ رَأَى بَصْرَةَ الَّذِي فِيهِ عَيْنَايَ، إِنَّ جُرْمِي أَكْبَرُ الْجُرْمِ، وَقَدْ جِئْتُ نَائِبًا. فَقَالَ: بَلْ أَذْهَبَ مَعِيَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَاللَّهِ لَئِنْ رَأَى لَيُضْرِبَنِي عُنُقِي وَلَا يُنَاطِرُنِي، قَدْ أَهْدَرَ دَمِي، وَأَصْحَابُهُ يُطَلِّبُونِي فِي كُلِّ مَوْضِعٍ. فَقَالَ عُثْمَانُ: انْطَلِقْ مَعِيَ...

▪ Eylem İfâdeleri

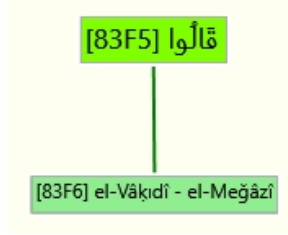
E-3AE-9BD4 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Resûlullâh'a vahiy katipliği yapması. (وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَحْيَ.)

E-3AE-9BD6 - Fitneye düşmesi (dinden dönmesi) (وَافْتُنِيَ)

E-3AE-9BD7 - "Muhammed ne dediğini bilmiyor. İstediyimi ona yazıyordum. Muhammed'e vahyolduğu gibi bana da vahyoluyor" demesi (وَقَالَ: مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ مَا يَقُولُ! إِنِّي لَأَكْتُبُ لَهُ مَا شِئْتُ، هَذَا الَّذِي كَتَبْتَ يُوحَى إِلَيَّ كَمَا يُوحَى إِلَى مُحَمَّدٍ.)

E-3AE-9BD8 - Sonra irtidat edip Medine'den Mekke'ye kaçması (وَخَرَجَ هَارِبًا مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ مُرْتَدًّا)

E-3AE-9BD9 - Resûlullâh'ın Fetih Günü kanını heder etmesi (فَأَهْدَرَ رَسُولُ اللَّهِ دَمَهُ يَوْمَ الْفَتْحِ)

1.5. Şuraḥbîl b. Sa'd Haberi (BE9BD0)

Açıklama:

Bu Haber'de "Bu...ومن اظلم ممن افترى على الله كذب" âyetinin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh hakkında nâzil olduğunu bildirilmektedir. Bu bilgi daha önce verdiğimiz C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi tarafından da teyid edilmektedir.

BE9BCF Alıntısı

📖 [9BCF] el-Ḥâkim, *el-Mustedrek*, V, 202.

فَحَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُرْحِبِيلُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: «نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ: {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ} [الأنعام: ٩٣] فَلَمَّا «دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ فَرَّ إِلَى عُنْتَمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَانَ أَخَاهُ مِنَ الرِّضَاعَةِ، فَعَبَّيْهُ عِنْدَهُ حَتَّى اطْمَأَنَّ أَهْلُ مَكَّةَ، ثُمَّ أَتَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْمَرَ»

▪ Eylem İfâdeleri

E-BCF-9BD1 - " وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ (قَالَ:) : Âyetinin 'Abdullâh b. Ebî Serh hakkında nâzil olması

«نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ»: {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ {سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ}

E-BCF-9BD3 - Sonra 'Osmân'ın onu Resûlullâh'a getirmesi ve onun için eman istemesi. (ثُمَّ أَنَّى بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْمَرَ)

[8406] شَرْحِيْلُ بْنُ سَعْدٍ

[8407] ابْنُ إِسْحَاقَ

[8408] يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ

[8409] أَخْبَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ

[840A] مُحَمَّدُ بْنُ يَغْفُوبَ

[840B] el-Hâkim - el-Mustedrek

1.6. 'Abbâs b. Sehl Haberi (CD19D3)

CD19D2 Alıntısı

🌀 [19D2] et-Ṭaberî, *et-Târîh*, IV, 546-547.

وأما هشام بن محمد فإنه ذكر أن أبا مخنف لوط بن يحيى بن سعيد ابن مخنف بن سليم، حدثه عن محمد بن يونس الأنصاري من بني الحارث بن الخزرج، عن عباس بن سهل الساعدي أن محمد بن أبي حذيفة... هو الذي كان سرب المصريين إلى عثمان بن عفان، وإنهم لما ساروا إلى عثمان فحصره وثب هو بمصر على عبد الله بن سعد بن أبي سرح أحد بني عامر بن لوي القرشي، وهو عامل عثمان يومئذ على مصر، فطرده منها، وصلى بالناس، فخرج عبد الله بن سعد من مصر فنزل على تحوم أرض مصر مما يلي فلسطين، فانتظر ما يكون من أمر عثمان،... فخرج عبد الله بن سعد هاربا حتى قدم على معاوية ابن أبي سفيان دمشق.

▪ Eylem İfâdeleri

E-9D2-9BDA - Muhammed b. Ebî Huzeyfe'nin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'i Mısır'dan sürmesi. (هو الذي كان سرب المصريين إلى عثمان بن عفان، وإنهم لما ساروا إلى عثمان فحصره وثب هو بمصر على عبد الله بن سعد بن أبي سرح، وهو عامل عثمان يومئذ على مصر، فطرده منها)

E-9D2-9BDC - ‘Abdullâh b. Sa’d’ın Mısır’dan ayrılması ve Mısır toprağı olup Filistin’e yakın noktada konaklaması. (فخرج عبد الله ابن سَعْدٍ من مصر)
(فنزل عَلىٰ نخوم أرض مصر مما يلي فلسطين)

E-9D2-9BDD - ‘Osmân b. ‘Affân’ın işinin sonucunu beklemesi. (فانتظر
(مَا يكون من أمر عُثْمَانَ

E-9D2-9BDE - ‘Abdullâh b. Sa’d’ın kaçıp Şam’da bulunan Mu’âviye’nin yanında varması. (فخرج عَبْدُ اللَّهِ بن سَعْدٍ هَارِبًا حَتَّىٰ قَدِمَ عَلَىٰ مَعَاوِيَةَ ابنِ أَبِي سُفْيَانَ)
(دمشق)

E-9D2-22EA - ‘Abdullâh b. Sa’d b. Ebî Serh’in Mısır valisi olması.
(عَبْدُ اللَّهِ بن سَعْدِ بْنِ أَبِي... وَهُوَ عَامِلُ عُثْمَانَ يَوْمَئِذٍ عَلَىٰ مِصْرَ)

1.7. Yezîd b. Ebî Ḥabîb Haberi (C1E3B4)

Açıklama: Bu Haber Yezîd b. Ebî Ḥabîb’den (öl. 128/745) birkaç farklı tarîkten nakledilmiştir. Bunlardan en mufassal olanı ‘Omer b. Şebbe (öl. 262/876) tarafından nakledilen tarîktir.¹⁶ Ancak metni çok uzun olduğu için buraya almadık. Kezâ el-Beğavî’nin (öl. 317/929) naklettiği metin de ondan biraz daha muhtasar bir tarîktir.¹⁷ Bu iki tarîkte de ‘Abdullâh b.

¹⁶ Ebû Zeyd ‘Omer b. Şebbe en-Numeyrî (ö.262/876), *Târîḥu’l-Medîne*, nşr. ‘Alî Muḥammed Dendel - Yâsin Sa’d’u’d-Dîn Beyân (Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1417/1996), 2/211.

¹⁷ Ebû’l-Kâsım ‘Abdullâh b. Muḥammed el-Beğavî, *Mu’cemu’s-Şahâbe*, nşr. Muḥammed ‘Avd el-Menkûş, İbrâhîm İsmâ’îl el-Kâḍî (Kuveyt: Mibretu’l-Âl ve’l-Aşhâb, 1432), 4/18-19.

Sa'd b. Ebî Serh'in vefat anları ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bu kısmı Kurgu'ya dahil etmedik. Ancak bu çalışmanın değerlendirme kısmında yer verilecektir.

CD19D0 Alıntısı

☞ [19D0] Ya'kûb b. Sufyân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-Târîh*, I, 254.

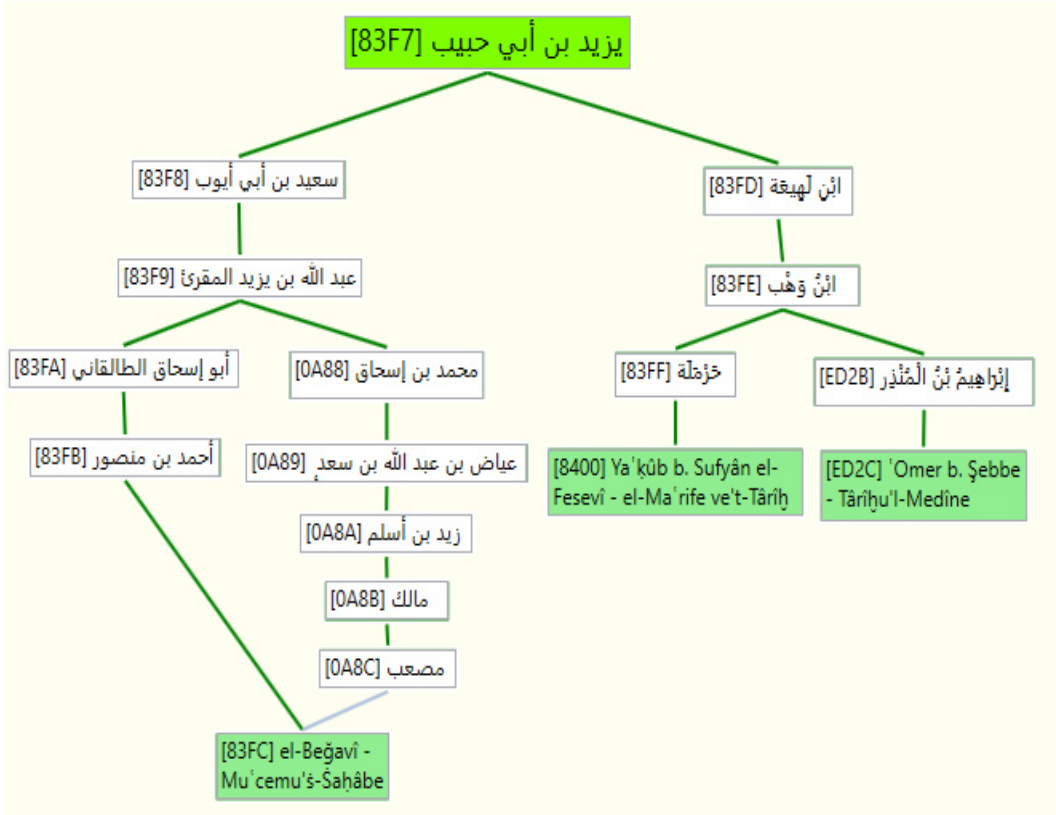
حَدَّثَنِي حَزْمَلَةُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنِ ابْنِ هَلْبَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ: أَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ بِعَسْقَلَانَ بَعْدَ قَتْلِ عُمَانَ، وَكَرِهَ أَنْ يَكُونَ مَعَ مُعَاوِيَةَ، وَقَالَ: لَمْ أَكُنْ لِأَجْمَاعِ رَجُلًا قَدْ عَرَفْتُهُ أَنَّهُ كَانَ يَهْوَى قَتْلَ عُمَانَ، فَكَانَ بِهَا حَتَّى مَاتَ.

▪ Eylem İfâdeleri

E-9D0-19D4 - 'Osmân'ın katlinden sonra 'Abdullâh b. Sa'd'ın 'Asqalân'da ikamet etmesi. (أَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ بِعَسْقَلَانَ بَعْدَ قَتْلِ عُمَانَ)

E-9D0-19D6 - Mu'âviye ile birlikte olmaktan uzak durması. (وَكْرِهَ أَنْ يَكُونَ مَعَ مُعَاوِيَةَ، وَقَالَ: لَمْ أَكُنْ لِأَجْمَاعِ رَجُلًا قَدْ عَرَفْتُهُ أَنَّهُ كَانَ يَهْوَى قَتْلَ عُمَانَ)

E-9D0-19D7 - Vefat edinceye kadar 'Asqalân'da bulunması. (فَكَانَ بِهَا حَتَّى مَاتَ)

OLGULAR

* 5D7F8-Nesne- İbn Ebî Serh

- İfadeler

N-7CB-D7F1 - Hıristiyan bir adam (كَانَ رَجُلًا نَصْرَانِيًّا) [25D7CC Enes Haberi]

N-7CE-D7F3 - Benî Neccâr'dan bir adam. (كَانَ مِنَّا رَجُلًا مِنْ بَنِي النَّجَّارِ) [25D7CC Enes Haberi]

N-7D0-D7F4 - Nebi'ye kâtiplik yapan adam. (كَانَ رَجُلًا يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ) [25D7CC Enes Haberi]

N-7D2-D7F5 - Nebi'ye kâtiplik yapan adam. (أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

[25D7CC Enes Haberi]

N-7D4-D7F6 - Nebî'ye kâtiplik yapan 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh. (إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

N-390-E392 - Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh (وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ)

[C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

* 5D7FD-Eylem- İbn Ebî Serh'in Müslüman Olup Kur'an'dan Sûreler Okuması

- İfadeler

E-7CB-D7FA - Hıristiyan bir adamın Müslüman olması. (كَانَ رَجُلًا نَصْرَانِيًّا)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-D7FB - el-Bakara ve Âl-i 'İmrân'ı okuması. (قَدْ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْآلَ عِمْرَانَ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7D2-D7FC - el-Bakara ve Âl-i 'İmrân'ı okuması. (وَقَدْ كَانَ قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْآلَ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-3AB-9BC5 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Medine'ye gelip Müslüman olması. (ان عبد الله بن سعد بن ابي سرح اخا عثمان بن عفان من الرضاة قدم المدينة واسلم)

[C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

* 5D803-Eylem- İbn Ebî Serh'in Hz. Peygamber'e Kâtiplik Yapması

- İfadeler

E-7CB-D7FE - Nebî'ye kâtiplik yapması (فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-D7FF - Nebî'ye kâtiplik yapması (وَكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7D0-D800 - Nebî'nin yanında kâtiplik yapması (كَانَ رَجُلٌ يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيْهِ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7D2-D801 - Nebî'ye kâtiplik yapması (أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7D4-D802 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Nebî'ye kâtiplik yapması (إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ)

E-390-E394 - Mısır valiliği yapmış olan 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî's-Serh'in Resûlullâh'a kâtiplik yapması (وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ الَّذِي كَانَ عَلَى مِصْرَ)

[C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-3AB-9BC7 - Vahiy geldiğinde Resûlullâh'ın onu çağırıp vahiy

yazdırması. (وَكَانَ إِذَا نَزَلَ الْوَحْيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ دَعَاهُ فَكَتَبَ مَا يَمْلِكُهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ) [C1E3AC
Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-3AE-9BD4 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Resûlullâh'a vahiy
katipliği yapması. (وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْوَحْيَ) [C1E3AF
Vâkîdî Birleşik İsnadlı Haber]

* 5D808-Eylem- İrtidat Edip Mekke'ye Müşriklerin Yanına
Kaçması

- İfadeler

E-7CB-D804 - Sonra tekrar Hıristiyanlığa dönmesi (فَعَادَ نَصْرَانِيًّا) [25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-D805 - Sonra kaçıp Ehl-i Kitâb olanların yanına gitmesi. (فَأُطْلِقَ)
[25D7CC Enes Haberi]

E-7D2-D806 - İrtidat edip müşriklerin yanına gitmesi. (فَارْتَدَّ ذَلِكَ الرَّجُلُ)
[25D7CC Enes Haberi]

E-7D4-D807 - Nifâka düşüp Mekke'deki müşriklerin yanına gitmesi.
[25D7CC Enes Haberi]

E-390-E395 - Şeytanın 'Abdullâh'ın ayağını kaydırması ve kafirlere
katılması. (فَأَزَلَّهُ الشَّيْطَانُ، فَلَجِقَ بِالْكَفَّارِ) [C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-3AB-9BC8 - İrtidat edip küfre düşmesi ve Mekke'ye dönmesi. (فَارْتَدَّ)
[C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-3AE-9BD6 - Fitneye düşmesi (dinden dönmesi) (وَأَفْتِنَ) [C1E3AF
Vâkîdî Birleşik İsnadlı Haber]

E-3AE-9BD8 - Sonra irtidat edip Medine'den Mekke'ye kaçması
[C1E3AF Vâkîdî Birleşik İsnadlı Haber]

* 5D80C-Eylem- "Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor" Diyerek
Âyetleri Dilediği Gibi Yazdığını İddia Etmesi

- İfadeler

E-7CB-D809 - "Muhammed ne dediğini bilmiyor" demesi. (فَكَانَ يَقُولُ:)
[25D7CC Enes Haberi]

E-7D2-D80A - "Ben Muhammed'in en iyi tanıyanıyım. Onun için
istediğimi yazardım" demesi. (وَقَالَ أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِمُحَمَّدٍ إِنْ كُنْتُ لَأَكْتُبُ مَا شِئْتُ)
[25D7CC Enes Haberi]

E-7D4-D80B - "Muhammed benim dilediğimi yazardı/yazdırırdı"
demesi. (وَقَالَ: وَاللَّهِ أَن كَانَ مُحَمَّدًا لَأَكْتُبُ إِلَّا مَا شِئْتُ)
[25D7CC Enes Haberi]

E-3AB-9BC9 - "Muhammed ne dediğini bilmiyor" demesi. (وقال لقريش) [C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-3AE-9BD7- "Muhammed ne dediğini bilmiyor. İstediyimi ona yazıyordum. Muhammed'e vahyolduğu gibi bana da vahyoluyor" demesi (وَقَالَ: مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ مَا يَقُولُ! إِنِّي لَأَكْتُبُ لَهُ مَا شِئْتُمْ، هَذَا الَّذِي كَتَبْتَ يُوحَى إِلَيَّ كَمَا يُوحَى إِلَى مُحَمَّدٍ) [C1E3AF Vâkîdî Birleşik İsnadlı Haber]

✱ 03725-Eylem- Hakkında Âyet Nâzil Olması

- İfadeler

E-3AB-9BCA - Onun hakkında "ومن اظلم ممن افترى على الله كذبا.. الخ" âyetinin nâzil olması. (") [C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-BCF-9BD1 - " وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ قَالَ: ( ) : «نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ: { وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ { (سَأَنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ } [BE9BD0 Şuraḥbî b. Sa'd Haberi]

✱ 1E39E-Eylem- Mekke'nin Fethi Sırasında Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serḥ'in Katlini Emretmesi

- İfadeler

E-390-E396 - Fetih Günü Resûlullah'ın onun katlini emretmesi. (فَأَمَرَ) [C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-3AB-9BCB - Resûlullâh Mekke'yi fethedince onun katlini emretmesi. (فلما فتح رسول الله صلى الله عليه وآله مكة امر رسول الله ﷺ بقتله) [C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-3AE-9BD9 - Resûlullâh'ın Fetih Günü kanını heder etmesi (فَأَهْدَرَ ،) [C1E3AF Vâkîdî Birleşik İsnadlı Haber]

✱ 1E39F-Eylem- Hz. Osman'ın Süt Kardeşi İbn Ebî Serḥ İçin Eman Dilemesi

- İfadeler

E-390-E397 - 'Osmân b. 'Affân'ın onu "affetmesini" istemesi. (فَاسْتَجَارَ) [C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-3AB-9BCC - Resûlullâh Mescid-i Haram'da iken 'Osmân'ın onu elinden tutup getirmesi. (فجاء به عثمان قد اخذ بيده ورسول الله ﷺ في المسجد) [C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-BCF-9BD3 - Sonra 'Osmân'ın onu Resûlullâh'a getirmesi ve eman istemesi. (ثُمَّ أَتَى بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْمَرَ) [BE9BD0 Şuraḥbî b. Sa'd Haberi]

E-7D4-22C3 - Mekke'in Fethi'nde 'Osmân b. 'Affân'ın 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'i eman için getirmesi. (فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ فَكَانَتْ) [25D7CC Enes Haberi]

* 1E3A0-Eylem- Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serh'i Affetmesi

- İfadeler

E-390-E398 - Resûlullâh'ın onu affetmesi (فَأَجَازَهُ رَسُولُ اللَّهِ) [C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-3AB-9BCD - Defaatle onu affetmesini isteyince Resûlullâh'ın "Onu sana bağışladım" demesi (فسكت رسول الله ﷺ ثم اعاد فقال هو لك) [C1E3AC Ebû 'Abdullâh Haberi]

E-7D4-22C4 - Resûlullâh'ın önce ondan yüz çevirmesi fakat daha sonra elini uzatıp ondan biat alması. (فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَأَقْبَلَ الْأَنْصَارِيَّ مَعَهُ سَيْفٌ فَأَطَافَ بِهِ ثُمَّ مَدَّ) (رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدُهُ لِيُبَايِعَ)

* 1E3A1-Eylem- Hz. Osman'ın İbn Ebî Serh'i Mısır Valisi Tayin

Etmesi

- İfadeler

E-390-22E9 - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Mısır valisi olması. (عَبْدُ) [C1E391 İbn 'Abbâs Haberi]

E-9D2-22EA - 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in Mısır valisi olması. (عَبْدُ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ أَحَدِ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيِ الْقُرَشِيِّ، وَهُوَ عَامِلُ عُثْمَانَ يَوْمَئِذٍ عَلَى مِصْرٍ) [CD19D3 'Abbâs b. Sehl Haberi]

* 1E3A2-Eylem- Hz. Osman'ın Katli Zamanında Muhammed b. Ebû Huzeyfe'nin İbn Ebî Serh'i Mısır'a Sokmaması

- İfadeler

E-9D2-9BDA - Muhammed b. Ebî Huzeyfe'nin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'i Mısır'dan sürmesi. (أَنْ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي حُدَيْفَةَ بْنِ عُثْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسِ بْنِ عَبْدِ مَنَاةَ) هُوَ الَّذِي كَانَ سَرِبَ الْمِصْرِيِّينَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ، وَإِنَّمَا لَمَّا سَارُوا إِلَى عُثْمَانَ فَحَصْرُوهُ وَثَبَّ هُوَ بِمِصْرٍ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ (سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ أَحَدِ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيِ الْقُرَشِيِّ، وَهُوَ عَامِلُ عُثْمَانَ يَوْمَئِذٍ عَلَى مِصْرٍ، فَطَرَدَهُ مِنْهَا) [CD19D3 'Abbâs b. Sehl Haberi]

* 1E3A3-Eylem- İbn Ebî Serh'in Filistin Yakınlarına Gelerek Hz. Osman'ın Durumundan Haber Beklemesi

- İfadeler

E-9D2-9BDD - 'Osmân b. 'Affân'ın işinin sonucunu beklemesi. (فانتظر) [CD19D3 'Abbâs b. Sehl Haberi]

✱ 1E3A4-Eylem- İbn Ebî Serh'in 'Asşalân'a Yerleşmesi

- İfadeler

E-9D0-19D4 - 'Osmân'ın katlinden sonra 'Abdullâh b. Sa'd'ın 'Asşalân'da ikamet etmesi. (أَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ بِعَسْنَطَانَ بَعْدَ قَتْلِ عُثْمَانَ) [C1E3B4 Yezid b. Ebî Hâbib Haberi]

E-9D0-19D6 - Mu'âviye ile birlikte olmaktan uzak durması. (وَكَّرَهُ أَنْ (يَكُونَ مَعَ مُعَاوِيَةَ، وَقَالَ: لَمْ أَكُنْ لِأَجْمَاعِ رَجُلًا قَدْ عَرَفْتُهُ أَنَّهُ كَانَ يَهْوَى قَتْلَ عُثْمَانَ) [C1E3B4 Yezid b. Ebî Hâbib Haberi]

E-9D2-9BDE - 'Abdullâh b. Sa'd'ın kaçıp Şam'da bulunan Mu'âviye'nin yanına varması. (فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ هَارِبًا حَتَّى قَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ ابْنِ أَبِي سُفْيَانَ) (دمشق) [CD19D3 'Abbâs b. Sehl Haberi]

✱ 1E3A5-Eylem- 'Asşalân'da Vefat Etmesi ve Defnedilmesi

- İfadeler

E-7CB-D80D - Allah'ın onun canını alması ve onu defnetmeleri. (فَأَمَاتَهُ اللَّهُ فَدَفَنُوهُ) [25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-D80E - Sonra ölmesi ve defnetmeleri. (فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ،) (فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ) [25D7CC Enes Haberi]

E-7D0-D80F - Bir süre sonra ölüp dava arkadaşları tarafından defnedilmesi. (فَلَمْ يَلِثْ أَنْ مَاتَ، فَجَاءَ أَهْلُ دَعْوَتِهِ فَدَفَنُوهُ) [25D7CC Enes Haberi]

E-7D2-D810 - O adamın ölmesi. (فَمَاتَ ذَلِكَ الرَّجُلُ) [25D7CC Enes Haberi]

✱ 1E3A6-Eylem- Cesedini Mezarın Dışında Bulmaları

- İfadeler

E-7CB-D811 - Sabahleyin yerin onu dışarı atması. (فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَطْنَتْهُ الْأَرْضُ) [25D7CC Enes Haberi]

✱ 1E3A7-Eylem- Bu Muhammed'in Ashabının İşidir Demeleri

- İfadeler

E-7CB-D812 - Yanındakilerin "Bu Muhammed ve ashâbının işi, onlardan kaçtığı için onun cesedini dışarı attılar" demeleri. (فَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ) (وَأَصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ، نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْقَوْهُ) [25D7CC Enes Haberi]

E-7D0-D815 - Yanındakilerin "Bu Muhammed ve ashâbının işi, çünkü dinlerini terk etti" demeleri. (وقالوا: هذا فعل محمد وأصحابه لأنه فارق دينهم) [25D7CC Enes Haberi]

✱ 1E3A8-Eylem- Defnettikleri Cesedi Tekrar Dışarda Bulmaları

ve Öylece Bırakmaları

- İfadeler

E-7CB-D813 - Sonra bu fiili insanların yapmadığını anlayıp cesedi öylece bırakmaları. (فَعَلِمُوا: أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ، فَأَلْقَوْهُ) [25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-D814 - Sonra onu öylece dışarıda bırakmaları. (فَتَرَكُوهُ مُتَبَوِّدًا.)

[25D7CC Enes Haberi]

E-7CE-CA9C - Sabahleyin yerin onu yüzeye çıkarması. (فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ) [25D7CC Enes Haberi]

* 1E3A9-Eylem- Ebû Talha'nın Cesedi O Halde Görmesi

- İfadeler

E-7D0-E379 - Enes'in "Köpeklerin onun etini yediğini ve kemiklerini çiğnediğini gördüm. Kimse ona yaklaşmıyordu." demesi (فَقَالَ أَنَسُ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ (الكلاب تأكل لحمه وتعرق عظامه، ما أحد يدنو ولا يقربه) [25D7CC Enes Haberi]

Not: Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir sonraki Alıntı'nın E-7D2-E37A kodlu Eylem ifadesinde gören kişi Enes b. Mâlik değil, Ebû Talha olduğu, Enes'in ondan nakilde bulunduğu ifade edilmiştir.

E-7D2-E37A - Ebû Talha'nın "öldüğü yere gittim ve Resûlullah'ın dediği gibi cesedinin dışarıda olduğunu gördüm. Onlara bu niçin böyle dediğimde, onu defnettiklerini, fakat toprağın kabul etmediğini söylediler" demesi. (فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: فَأَتَيْتُ تِلْكَ الْأَرْضَ الَّتِي مَاتَ فِيهَا، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الَّذِي قَالَ رَسُولُ (الله ﷺ) كَمَا قَالَ، فَوَجَدْتُهُ مُتَبَوِّدًا، فَعُلْتُ: مَا شَأْنُ هَذَا؟ فَقَالُوا: دَفَّنَاهُ فَلَمْ تَعْبَلْهُ الْأَرْضُ) [25D7CC Enes Haberi]

Makalenin sınırları dolayısıyla Bütünsel Yaklaşım metodunun olguları birbirine bağlamak ve olay örgüsünü ortaya çıkarmak için kaynak olarak aldığı rivâyetlerde (Haber) yer alan Nesne, Zaman, Mekân ve Grup öğelerinin ifadelerinin lafızlarını burada listelemeyeceğiz. Sadece isim ve kodlarını zikredeceğiz. Bu lafızları görmek için Kurgu'nun girişinde verilen metinler ve Eylem ifadelerine ve Kurgu Grafiği'ndeki bağlantılara bakılabilir. Kurgu'da belirlenen öğeler şunlardır:

Nesne Öğeleri:

Hz. Peygamber (B230F), 'Osman b. 'Affân (B2310), Ebû Talha (B2388).

Zaman Öğeleri:

Müslüman Olma ve Kâtiplik Yapma Zamanı (B231B)

İrtidad Edip Mekke'ye Kaçma Zamanı (B231C)
Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor Deme Zamanı (B231D)
Hakkında Âyet Nüzûlü Zamanı (B231E)
Mekke'nin Fethi Zamanı (B231F)
Mısır Valisi Olma Zamanı (B2320)
'Askalân'da İkâmet Zamanı (B2321)
Vefat Zamanı (B2322)
Ebû Talha'nın Cesedi Gördüğü Zamanı (B2323)

Mekân Öğeleri:

Medine (B2314), Mekke (B2315), Mısır (B2316), 'Askalân (B2318),
Filistin (B231A).

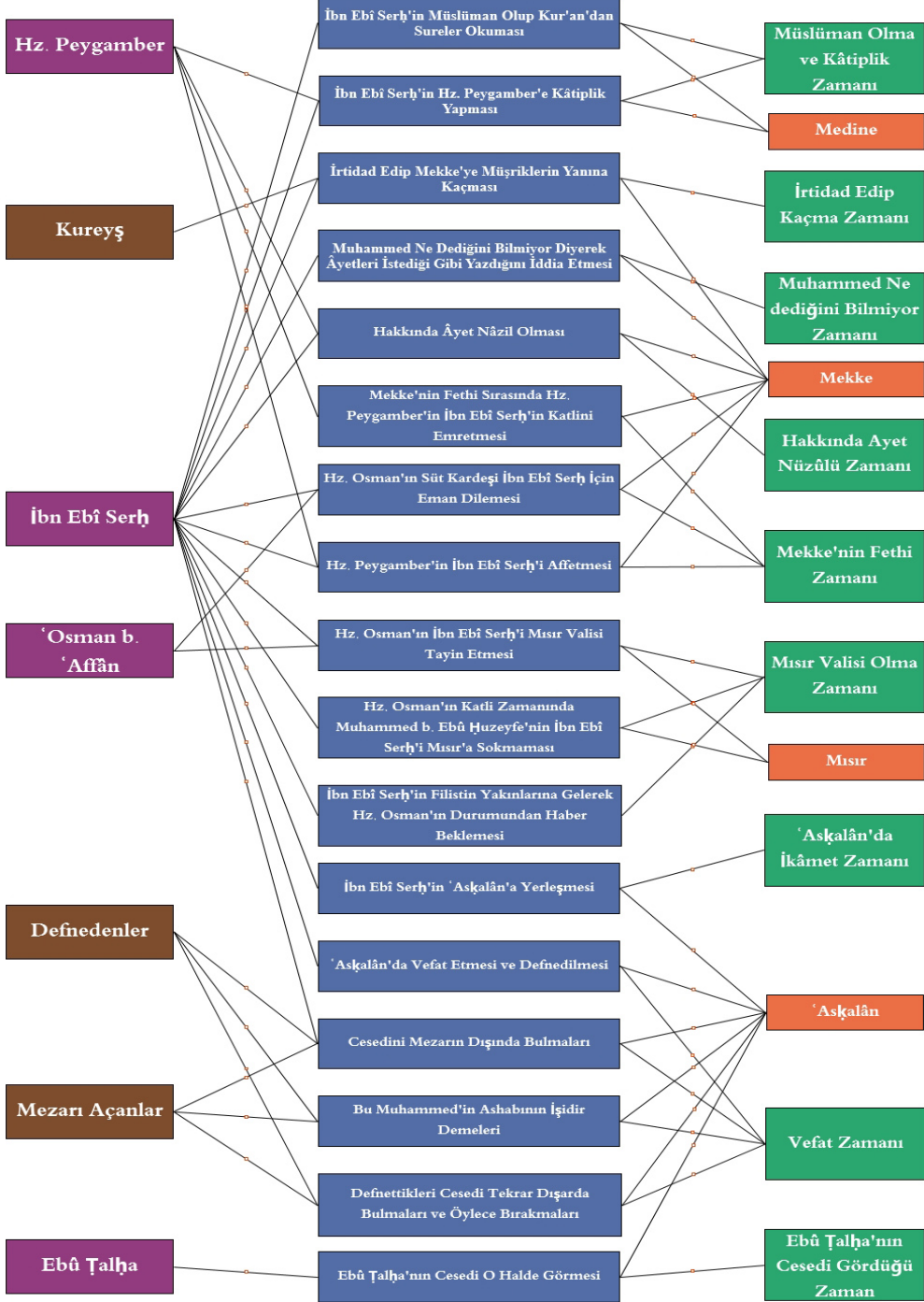
Grup Öğeleri:

Kureys (B2311), Defnedenler (B2312), Mezarı Açanlar (B2313)

Toprağın Cesedini Kabul Etmediği Vahiy Kâtibi Senaryosu

İbn Ebî Serh'in Müslüman Olup Kur'an'dan Sûreler Okuması. İbn Ebî Serh'in Hz. Peygamber'e Kâtiplik Yapması. İrtidad Edip Mekke'ye Müşriklerin Yanına Kaçması. "Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor" Diyerek Âyetleri Dilediği Gibi Yazdığını İddia Etmesi. Hakkında Âyet Nâzil Olması. Mekke'nin Fethi Sırasında Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serh'in Katlini Emretmesi. Hz. Osman'ın Süt Kardeşi İbn Ebî Serh İçin Eman Dilemesi. Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serh'i Affetmesi. Hz. Osman'ın İbn Ebî Serh'i Mısır Valisi Tayin Etmesi. Hz. Osman'ın Katli Zamanında Muhammed b. Ebû Huzeyfe'nin İbn Ebî Serh'i Mısır'a Sokmaması. İbn Ebî Serh'in Filistin Yakınlarına Gelerek Hz. Osman'ın Durumundan Haber Beklemesi. İbn Ebî Serh'in 'Askalân'a Yerleşmesi. 'Askalân'da Vefat Etmesi ve Defnedilmesi. Cesedini Mezarın Dışında Bulmaları. Bu Muhammed'in Ashabının İşidir Demeleri. Defnettikleri Cesedi Tekrar Dışarda Bulmaları ve Öylece Bırakmaları. Ebû Talha'nın Cesedi O Halde Görmesi.

TOPRAĞIN CESEDİNİ KABUL ETMEDİĞİ VAHİY KÂTİBİ KURGUSU

2. Tarihi Arka Plan ve Değerlendirmeler

Hız. Peygamber'in vahiy kâtiplerinin sayısı ve isimleri ihtilâflı olmakla birlikte genel itibarıyla bilinmektedir. Sayı olarak farklı kaynaklarda on dört ila altmış beş arasında farklı rakamlar verilmektedir. İsimlere gelince bunlardan bazılarını şu şekilde sayabiliriz: 'Alî b. Ebî Tâlib, 'Osmân b. 'Affân, Zeyd b. Şâbit, Ubey b. Kâ'b, 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh, Mu'âviye b. Ebî Sufyân, Hâlid b. Sa'îd b. Âs, Ebân b. Saîd, Alâ b. Hadramî, Hanzale b. Rebî'.¹⁸

Bu çalışmada el-Buḥârî ve Müslim tarafından Enes b. Mâlik'ten nakledilen irtidat etmiş vahiy kâtibinin kimliği ve başına neler geldiğinin tespiti amaçlanmış ve bunun için Bütünsel Yaklaşım metodundan istifade ederek bir Kurgu yapılmıştır. Bu Kurgu neticesinde mezkûr vahiy katibinin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh olduğu tespit edilmiştir. İrtidâd edip Mekke'ye kaçan İbn Ebî Serh Mekke'nin Fethi'nden sonra tekrar Müslüman olmuştur. Hız. Osman'ın hilafeti sırasında Mısır valiliğine getirilmiştir.

Tespit ettiğimiz Kurgu'ya göre İbn Ebî Serh ile ilgili olaylar yaklaşık 30 yıllık bir zaman dilimine yayılmıştır ve şöyle gelişmiştir:

2.1. İbn Ebî Serh'in Müslüman Olup Kur'an'dan Sûreler Okuması

'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in ne zaman Müslüman olduğuna dair bir bilgiye rastlayamadık. İbn Sa'd'a göre Müslümanlığı erkendir.¹⁹ Bazı kaynaklarda Uhud Gazvesi'nden sonra Ebû Sûfyân, 'İkrime b. Ebî Cehl ve Ebû'l-A'ver'in Hız. Peygamber tarafından verilen eman ile Medine'ye geldikleri ve 'Abdullâh b. Ubey'e konuk oldukları bildirilmektedir. Hız. Peygamber onlarla görüşürken 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh de Hız. Peygamber'in yanında yer almaktaydı.²⁰

---

¹⁸ M. Suat Mertoğlu, "Vahiy Kâtibi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/447-449.

¹⁹ Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, nşr. 'Alî Muḥammed 'Omer (Kahire: Mektebetu'l-Ḥancî, 1421), 9/502.

²⁰ Ebû'l-Ḥasen Muḳâtil b. Suleymân el-Belhî, *et-Tefsîr*, nşr. 'Abdullâh Maḥmûd Şeḫhâte (Beyrut: 1423), 3/468-470.

Bir başka haberde ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh’in Hudeybiye Anlaşması sırasında hazır bulunduğu nakledilmektedir.²¹ İbnu’l-Eşîr’e (öl. 630/1233) göre ise o, Mekke’nin Fethi’nden önce Müslüman olmuştur.²² Bu ve bundan sonraki başlıkların Kurgu’daki kaynakları ve ifadelerini görmek için yukarıdaki Kurgu’nun ilgili Eylem Olgusu’na bakılabilir.

2.2. İbn Ebî Serh’in Hz. Peygamber'e Kâtiplik Yapması

‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh’in yazısının güzel olduğu, bu yüzden Hz. Peygamber’in onu yazı yazmak için çağırdığı ifade edilmektedir.²³

2.3. İrtidat Edip Mekke'ye Müşriklerin Yanına Kaçması

İbn Ebî Serh’in irtidat edip Mekke’ye kaçtığı tarih belli değildir. Ancak onun Hudeybiye’de bulunduğu halde Hayber Gazvesi’ne katıldığını gösteren bir bilgiye rastlanmadığı dikkate alınırsa Hudeybiye’den hemen sonra irtidat etmiş olabileceği akla gelmektedir.

2.4. “Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor” Diyerek Âyetleri Dilediği Gibi Yazdığını İddia Etmesi

Ebû Halef el-A‘mâ’dan nakledildiğine göre İbn Ebî Serh, Hz. Peygamber’e gelen vahiyleri yazıyordu. Mekkelilerin yanında gidince ona “Ey İbn Ebî Serh, İbn Ebî Kebşe (Hz. Peygamber’i kastediyorlar) için Kur’an’ı nasıl yazıyordun?” dediklerinde onlara “Dilediğim gibi yazıyordum” demiş, bunun üzerine “ومن أظلم ممن افترى على الله كذبا: Allah’a karşı yalan uydurandan ... daha zalim kim vardır?”²⁴ âyeti nâzil olmuştur.²⁵

es-Suddî (öl. 127/745) de söz konusu âyetin Hz. Peygamber’e kâtiplik yapmış olan İbn Ebî Serh hakkında nâzil olduğunu beyan etmiştir.²⁶

²¹ Ebû ‘Amr Aḥmed b. Muḥammed b. ‘Abdi Rabbih, *el-İkdu’l-Ferîd* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1404), 4/245.

²² Ebû’l-Ḥasen ‘Alî b. Muḥammed İbnu’l-Eşîr, *Usdu’l-Ġâbe*, nşr. ‘Âdil Aḥmed er-Rufâ’î (Beyrut: Dâru İḥyâ’i’t-Turâsî’l-‘Arabî, 1996), 3/263.

²³ Ebû’l-Ḥasen ‘Alî b. İbrâhîm el-Ḳummî, *et-Tefsîr*, nşr. es-Seyyid Ṭayyib el-Mûsevî (Kum: Dâru’l-Kitâb, 1387), 10/19.

²⁴ En‘am 6/93.

²⁵ Ebû Muḥammed ‘Abdurrahman b. Muḥammed İbn Ebî Ḥâtim, *et-Tefsîr*, nşr. Es‘ad Muḥammed eṭ-Ṭayyib (Mektebetu Nizâr Muştafâ el-Bâz, 1419), 4/1346.

²⁶ Ebû Ca‘fer Muḥammed b. Cerîr eṭ-Ṭaberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, nşr. ‘Abdullâh b. ‘Abdilmuhsin et-Turkî (Dâru Hicr, 1422), 9/405.

Muḳâtil b. Suleymân'ın (öl. 150/767) naklettiğine göre İbn Ebî Serḥ şöyle demiştir: “Bana yazdırdığından farklı bir şey yazdım. O (Hz. Peygamber) yazıya bakıyor, ancak değiştirmiyordu”. Onun bu sözlerini nakleden Muḳâtil b. Suleymân şu ifadelere yer vermektedir: “İbn Ebî Serḥ, Hz. Peygamber'in gördüğü halde yazıyı değiştirmemesinden dolayı şüpheye düştü. Halbuki bunun sebebi Nebî'nin yazı yazmayan bir ümmî olmasıdır.” Yani buna göre Hz. Peygamber, onun ne yazdığını bilmediği için değiştirmemiştir.²⁷

2.5. Hakkında Âyet Nâzil Olması

İbn Ebî Serḥ Mekke'de bulunduğu sırada “Muhammed ne dediğini bilmiyor. Ben Kur'an'ı dilediğim gibi yazıyordum” demiştir. Bunun üzerine hakkında “*Allah'a karşı* وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ” *“Bana da vahiy geldi” diyenden ... daha zalim kim vardır?*”²⁸ âyeti nâzil olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği üzere Ebû Hâlef el-A'mâ, es-Suddî ve Muḳâtil b. Suleymân da Ebû 'Abdullah ve Şuraḥbîl b. Sa'd Haberlerinde yer alan “ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا” âyeti bilgisini teyid eden nakillerde bulunmuşlardır.

2.6. Mekke'nin Fethi Sırasında Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serḥ'in Katlini Emretmesi

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi sırasında 4 kişi haricinde kimseye dokunulmamasını emretmiştir. Bunlardan biri 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'tir. Özellikle Ḳatâde'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği 25D7CC kodlu Enes Haberi'nin 25D7D4 kodlu Alıntısı'nın mufassal ve oldukça uzun metne sahip olduğu için kurgumuzda yer vermediğimiz târîkide bu olay ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.²⁹

2.7. Hz. Osman'ın Süt Kardeşi İbn Ebî Serḥ İçin Eman Dilemesi

Mekke'yi fethettikten sonra ortalık sakinleşince Hz. Osman 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'i Hz. Peygamber'in huzuruna getirmiş ve ondan defaatle eman dilemiştir.³⁰

²⁷ Muḳâtil b. Suleymân, *et-Tefsîr*, 1/576.

²⁸ En'am 6/93.

²⁹ eṭ-Ṭaberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsaf*, 6/342.

³⁰ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Omer el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, nşr. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-Alemî, 1409), 2/855-856.

2.8. Hz. Peygamber'in İbn Ebî Serh'i Affetmesi

Hz. Peygamber Hz. Osman'ın bu isteğine yüzünü başka tarafa çevirerek cevap vermişse de en sonunda kabul etmiş ve 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'e eman vermiştir.³¹

2.9. Hz. Osman'ın İbn Ebî Serh'i Mısır Valisi Tayin Etmesi

'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in gözüne görünmemiş ve Hz. Osman'ın hilâfetine kadar adından bahsedilmemiştir.³² Hz. Osman halife olduktan sonra 'Amr b. el-Âs'ı Mısır valiliğinden almış ve yerine İbn Ebî Serh'i getirmiştir.³³ 27/ 648 senesinde gerçekleşen³⁴ bu atama, aralarında sahâbenin de yer aldığı bazı kimseler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Nitekim 'Amr b. el-Âs bu kararından dolayı Hz. Osman'a gücünmüştür.³⁵ Çünkü Şâidu Mısır bölgesi hariç Mısır'ın tamamında 'Amr b. el-Âs görevliydi. Şâidu Mısır'da ise Hz. Ömer'in tayin ettiği 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh bulunuyordu. Hz. Ömer vefat edince 'Amr b. el-Âs Hz. Osman'a gelip Mısır'ın tamamının kendisine verilmesini istemiş, ancak Hz. Osman bunu kabul etmediği gibi 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in tamamen Mısır'a hâkim olmasını sağlamıştır. Yanına güvenliği temin üzere Hişâm b. Kinâne'yi getirmiştir.³⁶

İbn Ebî Serh kendisine karşı olanlar hakkında Hz. Osman'a bir mektup yazmış ve onları şikâyet etmiştir. Bu mektupla amacına ulaşamayınca Medine'ye, Hz. Osman'ın yanına gitmek üzere Mısır'dan ayrılmıştır.

---

³¹ el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/856.

³² el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/856-857.

³³ Ebû 'Omer Muhammed b. Yûsuf el-Kindî, *Kitâbu'l-Vulât*, nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâ'îl, 'Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424), 12.

³⁴ Ebû Bekr b. Abdullâh b. Muhammed el-Mâlikî, *Riyâdu'n-Nufûs*, nşr. Beşîr el-Bekûş (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1414), 1/66.

³⁵ Ahmed b. Yahyâ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, nşr. Suheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417), 5/538.

³⁶ Ebû 'Omer el-Kindî, *Kitâbu'l-Vulât*, 12.

Bunun üzerine Muḥammed b. Ebî Ḥuḏeyfe onun vekili 'Uḳbe b. 'Âmir'i 35H senesinin Şevval ayında Fuṣṭâṭ'tan çıkarmış ve insanları Hz. Osman'a karşı ayaklanmaya çağırmıştır.³⁷

Muḥammed b. Ebî Ḥuḏeyfe'nin sesi gür idi. Bir defasında İbn Ebî Serḥ'in arkasında yüksek sesle tekbir getirmiş, korkuya kapılan İbn Ebî Serḥ de ona kötü sözler söylemişti.³⁸

İbn Ebî Serḥ, valiliği sırasında Cuḏâm kabilesine mensup bazı kimselerle de davalık olmuştu.³⁹

Benzer sorunlardan dolayı Mısır ehli İbn Ebî Serḥ'i Hz. Osman'a şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyetler üzerine Hz. Osman kendisini uyarılmış ancak o bu uyarıları dikkate almadığı gibi şikâyet edenlerden bazılarını dövmüş, hatta bir adamı öldürmüştür. Bunun üzerine Mısır ehlinden yedi yüz kişilik bir heyet Medine'ye gelmiş ve namaz vakitlerinde İbn Ebî Serḥ'in kendilerine yaptıklarını sahâbeye şikâyet etmişlerdir. Bunun üzerine Ṭalḥa b. 'Ubeydullâh Hz. Osman'a ağır sözler söylemiştir.⁴⁰

2.10. Hz. Osman'ın Katli Zamanında Muḥammed b. Ebû Ḥuḏeyfe'nin İbn Ebî Serḥ'i Mısır'a Sokmaması

'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ Mısırlıların kendisine yönelik şikâyetlerin artması üzerine Mısır'dan ayrılıp Medine'ye gelmiştir. Ancak Hz. Osman onları razı etmesini söyleyerek 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'i geri göndermiştir.⁴¹ Bu sırada Muḥammed b. Ebî Ḥuḏeyfe İbn Ebî Serḥ'in yardımcısını Mısır'dan sürmüştür.⁴²

Mısır'a geri dönmek isteyen İbn Ebî Serḥ el-Ḳulzûm Köprüsü'ne varınca şehrin kontrolünü ele alan Muḥammed b. Ebî Ḥuḏeyfe'nin atlılarının engellemesiyle karşılaşmış ve bütün ısrarlarına rağmen Mısır'a girememiştir.⁴³

³⁷ Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. 'Alî el-Maḳrîzî, *el-Muḳaffâ'l-Kebîr*, nşr. Muḥammed el-Ya'lâvî (Beyrut: Dâru'l-Garbî'l-İslâmî, 1427), 5/283-284.

³⁸ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*. 2/387; el-Maḳrîzî, *el-Muḳaffâ'l-Kebîr*, 5/286.

³⁹ Ebû 'Omer el-Kindî, *Kitâbu'l-Vulât*, 219.

⁴⁰ İbn Hibbân, *es-Şîḳât*, 2/256.

⁴¹ 'Omer b. Şebbe, *Târîḥu'l-Medîne*, 2/211.

⁴² 'Omer b. Şebbe, *Târîḥu'l-Medîne*, 2/211.

⁴³ 'Omer b. Şebbe, *Târîḥu'l-Medîne*, 2/211; Ebû 'Omer el-Kindî. *Kitâbu'l-Vulât*, 16.

2.11. İbn Ebî Serh'in Filistin Yakınlarına Gelerek Hz. Osman'ın Durumundan Haber Beklemesi

Mısır'a giremeyen İbn Ebî Serh, Hz. Osman'ın Medine'de muhasara edildiği bilgisini almış ve Filistin yakınlarına gelerek orada Hz. Osman'dan gelecek haberleri beklemeye başlamıştır.⁴⁴

Bir süre sonra Hz. Osman'ın şehid edildiğini, yerine Hz. Ali'nin halife olduğunu haber almış ve bulunduğu yerden ayrılarak 'Askalân'a doğru harekete geçmiştir.⁴⁵

2.12. İbn Ebî Serh'in 'Askalân'a Yerleşmesi

O sırada Şam valisi olan Mu'âviye'nin yanında kalmayı düşünmeyen⁴⁶ İbn Ebî Serh, 'Askalân'a yerleşmiş, Mu'âviye'nin çağrularına rağmen Şıffin Savaşı'na katılmamış ve fitneden uzak durmaya çalışmıştır.⁴⁷

2.13. 'Askalân'da Vefat Etmesi ve Defnedilmesi. Cesedini Mezarın Dışında Bulmaları

'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh bir süre sonra 'Askalân'da ikamet ederken hastalanmış ve 36H senesinde, Şıffin Savaşı günlerinde vefat etmiştir.⁴⁸ Bazı kaynaklarda onun er-Remle'de öldüğü de bildirilmektedir.⁴⁹ Bu iki mekânın birbirine uzaklığı bir merhale⁵⁰ veya on sekiz mil⁵¹ olarak verilmektedir ki bu yaklaşık kırk beş km civarındadır. Günümüzde de bu iki kent arasındaki mesafe kuş uçuşu yaklaşık kırk kilometredir. İbn Ebî Serh'in vefatıyla ilgili rivâyetlerde onun bir şehir merkezinde olmadığını gösteren işaretler bulunmaktadır. Dolayısıyla

⁴⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *et-Târîh* (Beyrut: Dâru't-Turâs, 1387), 4/546-547.

⁴⁵ 'Omer b. Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 2/211;

⁴⁶ Ya'kûb b. Sufyân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-Târîh*, 1/254.

⁴⁷ 'Omer b. Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 2/211; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 29/42; Sıbt İbnul-Cevzî, *Mir'âtu'z-Zamân*, 6/267.

⁴⁸ Ebû'l-Kâsım 'Alî b. el-Hasen İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, nşr. 'Omer b. Ğarâme el-'Amravî (Dâru'l-Fikr, 1415), 29/42.

⁴⁹ el-Buĥârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 5/ 29; el-Beĝavî, *Mu'cemu's-Şaĥâbe*, 4/18.

⁵⁰ Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ħavkal, *Şûretu'l-'Arđ* (Beyrut: Dâru Sâdır), 1/186.

⁵¹ Ebû'l-Fidâ' İsmâ'îl b. 'Alî, *Takvîmu'l-Buldân* (Mektebetu's-Şeĥâfeti'd-Dîniyye, 1427), 267.

onun ‘Asşalân ile er-Remle arasında bir yerde vefat etmiş olması ve bu sebeple kaynakların vefat yerini farklı vermiş olması kuvvetle muhtemeldir.

İbn Ebî Serh’in vefat edeceği gece yanında bulunan yardımcısı Hişâm b. Kinâne’ye “Sabah oldu mu?” diye sorduğu ve Hişâm’ın olumsuz cevabından sonra “Allah’ım son amelim sabah namazı olsun” dediği, namaz vakti girince de namazını kıldıktan sonra vefat ettiği nakledilmektedir.⁵²

Bu rivâyetlerde de ‘Abdullâh b. Sa’d b. Ebî Serh’in sabah namazını yaşadığı evde kıldığı, vefatı sırasında yanında pek fazla kimsenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum onun gayrimüslim kimseler arasında yaşadığına ve onlar tarafından defnedildiğine dair el-Buḥârî ve Müslim’in çalışmamızın başında Haber olarak verdiğimiz rivayetlerindeki ifadeleri teyid eder niteliktedir.⁵³

Aḥmed b. Ḥanbel’in 25D7D2 Alıntısı’nda Ḥumeyd tarîkiyle Enes b. Mâlik’ten naklettiği Hz. Peygamber’in “إِنَّ الْأَرْضَ لَمْ تَقْبَلْهُ: onun cesedini toprak kabul etmeyecek” şeklindeki ifadesi teyid edilememiştir.⁵⁴

2.14. Defnedenlerin “Bu Muhammed’in Ashabının İşidir.” Demeleri. Defnettikleri Cesedi Tekrar Dışarda Bulmaları ve Öylece Bırakmaları:

‘Abdullâh b. Sa’d b. Ebî Serh vefat ettikten sonra onun Kureyş Kabristan’ına defnedildiğine dair bir haber bulunmakta⁵⁵ ise de defninin nasıl gerçekleştiği ve sonrasında neler olduğuna dair doğrudan bir rivâyete rastlayamadık. Ancak el-Buḥârî ve Müslim’in naklettiği Enes b. Mâlik’e ait rivâyetlerde yer alan bilgilere göre irtidat eden ve Hıristiyanlara katılan Vahiy Kâtibi’ni dindaşları defnetmiştir. Kâtâde’nin Enes’ten naklettiğini Kurgu kısmında verdiğimiz tarîkte Vahiy Kâtibi’nin ismi açık bir şekilde ‘Abdullâh b. Sa’d b. Ebî Serh olarak verilmektedir. Kurgu neticesinde de bu sonuç teyid edilmektedir. Dolayısıyla mevcut

⁵² ‘Omer b. Şebbe, *Târîḫü'l-Medîne*, 2/211.

⁵³ Bk. 25D7CB kodlu Alıntı ve 25D7CE kodlu Alıntı.

⁵⁴ Ebû ‘Abdullâh Aḥmed b. Ḥanbel, *el-Musned*, nşr. Heyet (Kahire: Cem‘iyyetu'l-Meknez, 1431), 4/282, No: 12398.

⁵⁵ İbn ‘Asâkir, *Târîḫü Dimeşk*, 29/42-43; Ebû'l-Muzaffer Yûsuf Sibt İbnul-Cevzî, *Mir`âtu'z-Zamân*, nşr. Muhammed Berekât vdğr. (Şam: b.y., 1434), 6/267.

delillerin tamamına yakını el-Buḥârî ve Müslim'in nakillerindeki ifadelerin İbn Ebî Serḥ için geçerli olduğunu göstermektedir.

Bu durumda 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'in vefatından sonra onu 'Asḳalân'da veya er-Remle'de yaşadığı yerde kendisine sadık olan bazı kimseler ve/veya bölgede yaşayan gayr-ı müslimlerin defnettiğini, fakat daha sonra onun cesedini mezarın dışında bulduklarını, bunun üzerine "Bu Muhammed'in ashâbının işi!" dediklerini ve tekrar gömdüklerini söyleyebiliriz. Ancak ertesi sabah cesedi tekrar dışarıda bulmuşlardır.

İbn Ebî Serḥ'in Mısır valiliğine tayin edildiğine dair yukarıdaki başlıkta 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'in düşmanları olduğu, muhtemelen bunlardan bazılarının kendisini takip ettikleri kendisini defnedenlerin sözleriyle birlikte değerlendirildiğinde mezarının ona düşman olan kimselerce kazılıp cesedinin dışarı çıkarılmış olabileceği anlaşılmaktadır.

2.15. Ebû Ṭalḥa'nın Cesedi O Halde Görmesi

Enes b. Mâlik'in babası veya amcası olan Ebû Ṭalḥa'nın 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ'e ait olduğu anlaşılan bu cesedi görüp sorması ve bunu Enes'e anlatmasından hareketle onun da İbn Ebî Serḥ'e muhalif olduğu söylenebilir.

Enes'ten İbn 'Adiyy tarafından Ebû Zilâl tarîkiyle 25D7D0 kodlu Alıntı'da rivâyet edilen metinde cesedi görenin Ebû Ṭalḥa değil bizzat Enes'in kendisi olduğu ifade edilmektedir.⁵⁶

İbn Ebî Serḥ'in 36/655 senesinde vefat ettiği⁵⁷ doğru kabul edilirse Enes b. Mâlik'in üvey babası olan Ebû Ṭalḥa'nın 34/653 senesinde Medine'de vefat ettiğine dair rivâyet⁵⁸ dikkate alındığında Ebû Ṭalḥa'nın İbn Ebî Serḥ'in cesedini gördüğüne dair rivayetlerin kronolojik açıdan problemli olduğu söylenebilir. Bu arada İbn Ebî Serḥ'in 59/678 veya 66/686 senesinde vefat ettiği de rivâyet edilmiştir.⁵⁹

Bununla birlikte Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivâyette Ebû Ṭalḥa'nın, Hz. Peygamber'in vefatından sonra kırk sene boyunca hastalık

---

⁵⁶ İbn 'Adiyy, *el-Kâmil*, 10/359.

⁵⁷ İbn 'Asâkir, *Târîḥu Dimesşk*, 29/42.

⁵⁸ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, 3/470.

⁵⁹ İbn 'Asâkir, *Târîḥu Dimesşk*, 29/44.

ve bayram günleri hariç oruç tuttuğu ifade edilmektedir.⁶⁰ Bu durumda Ebû Talha'nın 51/671 veya 52/672 senesinde (Hz. Peygamber'in vefatı 11/632 + kırk sene) vefat etmiş olması gerekir.

Öte yandan Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivâyette Enes, Ebû Talha'nın evlatları olduğundan bahsetmekte ancak kendisini üvey evlat olarak aralarında saymamaktadır. Daha sonra da onun cihad için denize açıldığı ve orada vefat ettiği ifade edilmektedir.⁶¹ Dolayısıyla Ebû Talha'nın Medine'de vefat ettiğine dair rivayetle çelişmektedir. el-Belâzurî (öl. 279/893) de Basra ehlinin onun denizde vefat ettiğini söylediğini nakleder.⁶² Onun 34/655 senesinde yetmiş yaşındayken vefat ettiği de nakledilir.⁶³

Son olarak Kurgu neticesinde ortaya çıkan tespitlerimizi teyid eden el-Câhız'a (öl. 255/869) ait şöyle bir açıklama bulunmaktadır: "İbn Ebî Serh kâfir olarak ölünceye kadar kaçmıştır".⁶⁴ Bu bilgiler el-Buhârî ve Müslim'in naklettikleri rivayetlerde yer alan vahiy katibinin vefatıyla ilgili rivâyetleri teyid etmekte ve 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in vefatından bahsettiği anlaşılmaktadır.

Kurgu kısmında görüleceği üzere Hz. Peygamber, İbn Ebî Serh, 'Osmân b. 'Affân, Kureyş, Defnedenler, Mezarı Açanlar ve Ebû Talha bu Kurgu'nun Eylem ögelerinde rol oynayan Nesne'lerdir. el-Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen metinlerde Hıristiyan veya Benî Neccâr'dan olan şahıs İbn Ebî Serh, irtidat edip aralarına katıldığı kimseler Kureyş, öldüğünde onu defnedenler ise 'Askalân'daki Defnedenler'le eşleşmektedir. Mezarı Açanlar ise yine 'Askalân'da bir veya birden fazla kişiden oluşan ve muhtemelen İbn Ebî Serh'e kin besleyen kimselerdir.

Mekânlara gelince Medine'de başlayan süreç İbn Ebî Serh'in/Hıristiyan'ın/Beni Neccâr'a Mensup olan kişinin Mekke'ye gitmesiyle devam etmiş, akabinde 'Askalân'da vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/469.

⁶¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/470.

⁶² el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/242.

⁶³ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 5/92.

⁶⁴ el-Câhız, *er-Resâ'ilu's-Siyâsiyye*, 606.

Zaman ögeleri açısından en kapsayıcı olan metinler el-Buḥârî ve Müslim tarafından nakledilenlerdir. Bu iki metinde Müslüman Olma ve Kâtiplik Yapma Zamanı (B231B), İrtidad Edip Mekke'ye Kaçma Zamanı (B231D), "Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor" Deme Zamanı (B231D), Vefat Zamanı (B2322) ve Ebû Ṭalḥa'nın Cesedi Gördüğü Zamanı (B2323) aradaki diğer zaman ögeleri atlanarak verilmiş, böylece oluşan kronolojik boşluk olayın zihinlerde çok kısa bir süre içerisinde cereyan ettiği zannına yol açmıştır. Bu da rivâyeti nakledenlerin zorunlu tasarruflarına kapı aralamıştır. Halbuki Kurgu'nun diğer Haberlerinden hareketle ortaya çıktığı üzere "Muhammed Ne Dediğini Bilmiyor" Deme Zamanı (B231D) ile Vefat Zamanı (B2322) arasında, Hakkında Âyet Nüzûlü Zamanı (B231E), Mekke'nin Fethi Zamanı (B231F), Mısır Valisi Olma Zamanı (B2320) ve 'Asḫâlân'da İkâmet Zamanı (B2321) bulunmaktadır. Bunlardan özellikle Mekke'nin Fethi Zamanı (B231F), ile Mısır Valisi Olma Zamanı (B2320) arasında en az on sekiz-on dokuz yıllık bir süre bulunmaktadır. Dolayısıyla İrtidad Edip Mekke'ye Kaçma Zamanı (B231D) ile Vefat Zamanı (B2322) arasındaki süre yirmi sekiz yıla yakındır. Halbuki el-Buḥârî ve Müslim'in metinleri okunurken iki olay arasındaki sürenin birkaç ay gibi kısa bir zaman olduğu zannedilebilmektedir.

Bu bilgi ve değerlendirmeler çerçevesinde söz konusu Vahiy Kâtibi'nin 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ olduğu, kendisinin sahâbenin bir kısmı tarafından sevilmediği, 'Amr b. el-Âş⁶⁵ ve Mu'âviye ile de arası iyi olmadığı için 'Asḫâlân'da veya oraya çok yakın bir mesafede bulunan er-Remle'de inzivaya çekildiği, vefat edince de etrafındakiler tarafından defnedildiği, ancak mezarının kazılarak cesedinin ortalığa bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Enes b. Mâlik tarafından olayın hikayesi bütün ayrıntılarıyla anlatılmış, kendisi, üvey babası veya amcası olan Ebû Ṭalḥa'nın da onun cesedini gördüğü ifade edilmiştir. Ancak konuyu anlattığını tespit edebildiğimiz beş farklı râvîden biri dışındakiler ya da onların râvileri tarafından Vahiy Katibi'nin ismi verilmeden nakledilmiştir. Katâde târîkinde ise Vahiy Katibi'nin ismi açıkça 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serḥ olarak zikredilmiştir.

---

⁶⁵ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/538.

İsimsiz nakledilen tarîklerde yer alan ve definden sonra cesedin dışarıda bulunduğunu gösteren ifadeler ravi tasarruflarıyla mucizevî bir karaktere bürünmüş ve aradaki zaman farkı ortadan kaldırılarak Vahiy Katibi'nin vefatının Hz. Peygamber zamanında gerçekleştiği zannedilecek şekilde aktarılmıştır.

Bir tarîkte yer alan ve Hz. Peygamber'in "toprak onu kabul etmesin/etmeyecek" ifadesi diğer tarîkler ve Haberler tarafından teyid edilememektedir. Eğer teyid edilebilirse bu ifadenin, cesedin dışarıda kalması sebebiyle, Anlatıcı olan Enes veya Ebû Talha tarafından söylendiği düşünülebilir.

‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh’in sahâbî olduğu ve bu çalışmada ulaşılan neticenin klasik sahâbe tanımıyla çeliştiğinin farkındayız. Bu Kurgu'nun amacı İbn Ebî Serh'i yargılamak veya onun Müslüman olup olmadığı hakkında bir netice ortaya koymak değildir. Sadece el-Buḥârî ve Müslim tarafından nakledilen "hadislerin" tespitini ve kurgusunu yapmaktan ibarettir. Yezîd b. Ebî Ḥabîb'den nakledilen bilgileri dikkate alarak onun vefatından önce sabah namazını kıldığı ve akabinde hakka yürüdüğünü kabul etmek ve hakkında hüsnü niyet beslemek her Müslüman için en hakkaniyetli tavır olacaktır.

Sonuç

Yapılan tetkikler neticesinde el-Buḥârî ve Müslim tarafından telif edilen *Sahîḥayn*'da Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivâyetlere göre Müslüman olup Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini yapmış ve daha sonra irtidat etmiş Hristiyan şahsın veya Benî Neccâr'dan bir adamın vefat ettiğinde defnedildiği ve cesedi toprak tarafından dışarı atıldığına dair rivâyetlerde bahsedilen kişinin ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh olduğu Enes'ten rivâyet eden Ḳatâde tarîkinde ismin açıkça ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh olarak zikredildiği görülmüştür. Bunun üzerine ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh'e dair Haberler incelemeye alınmış ve olayın Kurgusu ortaya çıkarılmıştır.

Bu Kurgu'ya göre ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir. Okuma yazma bildiği için Hz. Peygamber tarafından kendisine nâzil olan âyetler yazdırılmıştır. Bir süre sonra irtidat etmiş ve Mekke'ye kaçmıştır. Burada Kureyşlilere "Muhammed ne dediğini bilmiyor. Ben

Kur'an'ı dilediğim gibi yazıyordum." şeklinde bir söz söylemiş, bunun üzerine hakkında "Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "Bana da vahiy geldi" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim" diyenlerden daha zalim kim vardır? ..."66 âyeti nâzil olmuştur.

Hiz. Peygamber Mekke'nin fethi sırasında 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in görüldüğü yerde öldürülmesini emretmiştir. Ancak Hiz. Osman onu Hiz. Peygamber'in huzuruna çıkarmış ve affedilmesini sağlamıştır.

Hiz. Osman'ın hilafeti sırasında Mısır valiliğine getirilen İbn Ebî Serh bu görevi sırasında memnuniyetsizliklere sebep olmuş ve görevden alınması isteğiyle Mısır halkı tarafından Hiz. Osman'a şikâyet edilmiştir. Hiz. Osman bu isteği yerine getirmiş, ancak o sırada kendisi Medine'de muhasara edilmiştir. Bunun üzerine 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh Mısır'a sokulmamıştır.

Bu sırada Hiz. Osman'ın şehid edildiği haberini alan İbn Ebî Serh Medine'ye gelemediği gibi Şam'da bulunan Mu'âviye'nin yanına da gidememiştir. Filistin toprağı olan 'Askalân'a yerleşmiş ve orada muhtemelen Müslüman olmayan bir topluluk içerisinde vefat etmiştir. Etrafındakiler onun cenâzesini defnetmişler, fakat ertesi günü sabahleyin cesedini mezarın dışında bulmuşlardır. Bunun üzerine "Bu Muhammed'in ashâbının işi!" diyerek onu tekrar defnetmişlerse de yine aynı şey olmuştur. Sonunda onu defnetmeden öylece bırakmışlardır. Bu olayı anlatan Enes b. Mâlik'in üvey babası veya amcası Ebû Talha onun cesedinin mezarın dışında köpekler tarafından parçalandığını gördüğünü ifade etmiştir.

Bu kurgu sonucunda ortaya çıkan yeni bilgilerden hareketle 'Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh'in mezarının düşmanları tarafından kazıldığı ve cesedinin dışarı atıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim onu defnedenlerin sözleri de bu yöndedir. Ancak *Sahihayn*'daki rivâyetleri nakledenler bu rivâyetlerde yer alan cesedin dışarı atıldığı bilgisini mucizevî bir olay zannederek metinleri bu yönde revize etmişlerdir. Dolayısıyla *Sahihayn*'daki anlatımların gerçek bir olayı aktardığı, fakat râvî

---

66 En'am 6/93.

tasarruflarından dolayı mucizevî bir karaktere büründürüldüğü ve yanlış anlaşılmaya müsait hale getirildiği müşahede edilmiştir.

Bu kurgu örneği Hadis kaynaklarında yer alan ve akla mantığa aykırı gibi görünen rivayetleri peşinen reddetmek yerine olabildiğince birbiriyle ilişkili haberleri dikkate alarak geniş bir perspektife sahip Bütünsel Yaklaşım veya benzeri bir yöntemle tetkik etmenin daha ilmî bir yaklaşım olacağını göstermektedir. Böylece hem rivâyetlerde anlatılan olayların bir aslının bulunup bulunmadığı ortaya çıkarılmış olabilir hem de Hz. Peygamber ve ashâbının söz, fiil ve takrirleri hakkında sebep-i vürûd bağlamında daha nesnel ve kapsamlı bilgilere ulaşma imkânı elde edilmiş olacaktır. Bu da kaynaklarda yer alan rivâyetlerdeki nebevî sünnetin doğru anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

- ‘Abdurrezzâk, Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm Şan‘ânî. *Tefsîru ‘Abdurrezzâk*. nşr. Maḥmûd Muḥammed ‘Abduh. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1999.
- Aḥmed b. Ḥanbel, Ebû ‘Abdullâh Aḥmed b. Muḥammed b. Ḥanbel eş-Şeybânî. *el-Musned*. nşr. Heyet. 12 Cilt. Kahire: Cem‘iyyetu'l-Meknez, 1431/2010.
- Akyüz, Hüseyin. “Klasik Hadis Kaynaklarına Göre Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh”. *Dergiyabant* 6/12 (2018), 252-273.
- Apaydın, Mehmet. *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Apaydın, Mehmet. “İmâmetin Kureys’e Ait Olduğuna Dair Hz. Peygamber’e İsnâd Edilen Rivâyetlerin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti”. *İlahiyat Akademi* 7-8 (2018), 219-268.
- Apaydın, Mehmet. “Erîke Hadisi’nin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 61/1 (2020), 87-174. <https://doi.org/10.33227/auifd.627320>
- Azimli, Mehmet. “Toprağın Kabullenmediği Ceset”. *İslam Araştırmaları Journal of Islamic Research* 2/3 (2009), 84-89.
- el-Beğavî, Ebû'l-Kâsım ‘Abdullâh b. Muḥammed. *Mu‘cemu’s-Şahâbe*. nşr. Muḥammed ‘Avd el-Menḳûş - İbrâhîm İsmâ‘îl el-Ḳâdî. 4 Cilt. Kuveyt: Mibretu'l-Âl ve'l-Aşhâb, 1432/2011.

- el-Belâzurî, Aḥmed b. Yaḥyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-Eşrâf*. nşr. Suheyl Zekkâr - Riyâḍ ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- el-Buḥârî, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. İsmâ'îl. *el-Câmi'u'l-Musnedu's-Şaḥîḥu'l-Muḥtaşar*. nşr. Muḥammed Zuheyr en-Nâsîr. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Ṭavki'n-Necât, 1422.
- el-Buḥârî. Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. İsmâ'îl el-Buḥârî. *et-Târîḥu'l-Kebîr*. nşr. Hâşim en-Nedvî. 8 Cilt. Şam: Dâru'l-Fikr, ts.
- el-Câhîz, Ebû 'Oşmân 'Amr b. Baḥr b. Maḥbûb el-Kinânî el-Leyşî. *er-Resâ'ilu's-Siyâsiyye*. Beyrut: Dâru ve Mektebetu'l-Hilâl, ts.
- Ebû Bekr el-Mâlikî, Ebû Bekr b. Abdullâh b. Muḥammed. *Riyâḍu'n-Nufûs fi Ṭabaḳâti 'Ulema'i'l-Ḳayrevân*. nşr. Beşîr el-Bekûş. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1414/1994.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'âs es-Sicistânî. *Sunenu Ebî Dâvûd*. nşr. 'Adil Muḥammed - 'Ammâr 'Abbâs. 8 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl 1436/2015.
- Ebû'l-Fidâ', İsmâ'îl b. 'Alî. *Takvîmu'l-Buldân*. Mektebetu's-Şekâfeti'd-Dîniyye, 1427H.
- Ebû Ya'lâ. Aḥmed b. 'Alî el-Mevsîlî. *Musnedu Ebî Ya'lâ*. nşr. Heyet. 6 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1438/2017.
- Ḥâkim, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. 'Abdullâh en-Nîsâbûrî. *el-Mustedrek âle's-Şaḥîḥayn*. nşr. Heyet. 8 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2014.
- İbn 'Abdi Rabbih, Ebû 'Amr Aḥmed b. Muḥammed b. 'Abdi Rabbih. *el-İḳdu'l-Ferîd*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1404/1983.
- İbn 'Adiyy, Ebû Aḥmed 'Abdullâh b. 'Adiyy el-Curcânî. *el-Kâmil fi Du'afâ'i'r-Ricâl*. nşr. Mâzin Muḥammed es-Sirsâvî. I-XI. Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1434/2013.
- İbn 'Asâkir, Ebû'l-Ḳâsım 'Alî b. el-Ḥâsen. *Târîḥu Dimeşḳ* (nşr. 'Omer b. Ğarâme el-'Amravî). 80 Cilt. Şam: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Ebî Ḥâtim, Ebû Muḥammed 'Abdurrahman b. Muḥammed Râzî. *Tefsîru'l-Ḳur'âni'l-'Azîm*. nşr. Es'ad Muḥammed Ṭayyib. Mektebetu Nizâr Muştafâ Bâz, 1419/1998.
- İbnu'l-Eşîr, Ebû'l-Ḥâsen 'Alî b. Muḥammed el-Cezerî. *Usdu'l-Ġâbe fi Ma'rifeti's-Şahâbe*. nşr. 'Âdil Aḥmed er-Rufâ'î. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâşî'l-'Arabî, 1996.

- İbn Hacer el-‘Askalânî, Ebû'l-Faḍl Aḥmed b. ‘Alî el-‘Askalânî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buḥârî*. nşr. Muḥibbuddîn el-Ḥaṭîb. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma‘rife, 1379/1959.
- İbn Havaḳal, Ebû'l-Kâsım Muḥammed b. Havaḳal el-Bağdâdî el-Mevsûlî. *Sûretu'l-'Arḍ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Şâdır, ts.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muḥammed b. Hibbân b. ‘Aḥmed el-Bustî. *eş-Şikât*. nşr. Şerefu'd-Dîn Aḥmed. I-IX. Dâ'ru'l-Fikr, 1395/1975.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muḥammed b. Hibbân el-Bustî. *es-Şahîh*. nşr. Mehmet Ali Sönmez, Halis Aydemir. Beyrut: Dâru İbn Hâzım, 1433/2013.
- İbn Sa‘d, Ebû ‘Abdullâh Muḥammed b. Sa‘d b. Menî‘. *eṭ-Ṭabaḳât*. nşr. ‘Alî Muḥammed ‘Omer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Ḥancî, 1421/2001.
- el-Kindî, Ebû ‘Omer Muḥammed b. Yûsuf b. Ya‘ḳûb el-Mıṣrî. *Kitâbu'l-Vulât ve Kitâbu'l-Ḳudât*. nşr. Muḥammed Ḥasan Muḥammed Ḥasan İsmâ‘îl - ‘Aḥmed Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1424/2003.
- el-Ḳummî, Ebû'l-Ḥasen ‘Alî b. İbrâhîm. *Tefsîru'l-Ḳummî*. nşr. es-Seyyid Ṭayyib el-Mûsevî. Kum: Dâru'l-Kitâb. 2 Cilt. Ḳum: 1387H.
- el-Maḳrîzî, Ebu'l-‘Abbâs Aḥmed b. ‘Alî el-Ḥuseynî. *el-Muḳaffâ'l-Kebîr*. nşr. Muḥammed el-Ya‘lâvî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbî'l-İslâmî, 1427/2006.
- Mertoğlu, M. Suat. “Vahiy Kâtibi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/447-449. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Muḳâtil b. Suleymân, Ebû'l-Ḥasen Muḳâtil b. Suleymân el-Belhî. *Tefsîru Muḳâtil b. Suleymân*. nşr. ‘Abdullâh Maḥmûd Şehâte. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ‘it-Turâs, 1423/2002.
- Müslim, Ebû'l-Ḥuseyn Müslim b. el-Ḥaccâc el-Ḳuşeyrî en-Nîsâbûrî. *el-Musnedu's-Şahîhu'l-Muḥtaşar bi Nakli'l-'Adl 'ani'l-'Adl ilâ Resûlillâh*. nşr. Heyet. 7 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2014.
- en-Nesâ‘î, Ebû ‘Abdurrahmân Aḥmed b. Şu‘ayb el-Ḥurâsânî. *el-Muctebâ, es-Sunenu's-Şuğrâ*. nşr. Heyet. 11 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1433/2012.
- ‘Omer b. Şebbe, Ebû Zeyd ‘Omer b. Şebbe ben-Numeyrî. *Târîhu'l-Medîne*. nşr. ‘Alî Muḥammed Dendel, Yâsin Sa‘du'd-Dîn Beyân. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1417/1996.

- Sıbt İbnul-Cevzî, Ebû'l-Muzafer Yûsuf b. Kızıoğlu. *Mir'âtu'z-Zamân fi Tevârîhi'l-A'yân*. nşr. Muḥammed Berekât vdđr. 23 Cilt. Dimeşq: Dâru'l-Kutubi'l-Âlemiyye, 1434/2013.
- Spendari, Abdulrehman Mohammad. "The Claim of Abdullah ibn Saad ibn Abi al-Sarh's Distortion on the Qur'an from the Perspective of the Books of Hadith: A Critical Analysis". *Al-Bayan: Journal of Qur'an and Hadith Studies* 13/1 (2015), 75-106. <https://doi.org/10.1163/22321969-12340020>
- eṭ-Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk, ve Şîlatu Târîh eṭ-Ṭaberî*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Turâs, 1387/1967.
- eṭ-Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*. nşr. 'Abdullâh b. 'Abdilmuḥsin et-Turkî. 24 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1422/ 2001.
- eṭ-Ṭaberânî, Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Aḥmed eṣ-Şâmî. *el-Mu'cemu'l-Evsat*. nşr. Ṭarîk b. İvaḍullâh b. Muḥammed, 'Abdilmuḥsin b. İbrâhîm el-Ḥuseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ḥaremeyn, 1415H.
- eṭ-Ṭaḥâvî, Ebû Ca'fer Aḥmed b. Muḥammed el-Mısırî. *Şerhu Muşkili'l-Âşâr*. nşr. Şu'ayb el-Arnavûṭ. 16 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1415/1994.
- eṭ-Ṭayâlisî, Ebû Dâvûd Suleymân b. Dâvûd el-Baśrî. *el-Musned*. nşr. Muḥammed b. 'Abdilmuḥsin et-Turkî. 4 Cilt. Kahire: Dâru Hecer, 1419/1999.
- el-Vâkıdî, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. 'Omer b. Vâkıd el-Eslemî. *el-Meğâzî*. nşr. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Alemî, 1409/1989.
- Ya'ḳûb b. Sufyân el-Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'ḳûb b. Sufyân el-Fârisî. *el-Ma'rife ve't-Târîh*. nşr. Ekrem DİYÂ el-'Umerî. 3 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1401/1981.